અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઇ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

==========

એલેમ્બિક ફાર્માસ્યુટિકલ્સ લિમિટેડ

વિરુધ્ધ

રોહિત પ્રજાપતિ અને અન્યો.

(દીવાની અપીલ નંબર ૧૫૨૬/૨૦૧૬)

એપ્રિલ ૧, ૨૦૨૦

[માનનીય ન્યાયમુર્તિ શ્રી ડૉ. ધનંજય વાય ચંદ્રચૂડ

અને

માનનીય ન્યાયમુર્તિ શ્રી અજય રસ્તોગી]

પર્યાવરણ (સંરક્ષણ) અધિનિયમ ૧૯૮૬–કલમ–૩–૧૯૯૪ પર્યાવરણીય અસર આકારણી (ઈઆઈએ) જાહેરનામાની ત્રીસ શ્રેણીઓમાં આવતા ઔદ્યોગિક એકમોની સ્થાપના અને વિસ્તરણ માટે અગાઉથી પર્યાવરણીય મંજૂરી (ઈસી) ફરજિયાત કરી હતી–વિવિધ પરિપત્રો દ્વારા સમયમર્યાદા લંબાવવામાં આવી હતી–૨૦૦૨ પરિપત્ર જ્યારે એક્ષ પોસ્ટ ફેક્ટો એટલે કે પુર્વવર્તી અસરથી ઈસી માટે મંજૂરીની સમયમર્યાદા વધુ લંબાવવામાં આવી હતી–નેશનલ ગ્રીન ટ્રિબ્યુનલ (એનજીટી) દ્વારા રદ કરવામાં આવી હતી–અપીલ પર, જણાવ્યું હતું કે ભૂતપૂર્વ પોસ્ટ ફેક્ટો ઈસીનો ખ્યાલ પર્યાવરણીય ન્યાયશાસ્ત્રના મૂળભૂત સિદ્ધાંતોનું અપમાન છે–તે ૧૯૯૪ના ઈઆઈએ (ઈઆઈએ) જાહેરનામાનો શાપ છે–ભૂતએક્ષ પોસ્ટ ફેક્ટો એટલે કે પુર્વવર્તી અસરથી મંજૂરીને મંજૂરી આપવી એ અનિવાર્યપણે ઈસીની મંજૂરી વિના ઔદ્યોગિક પ્રવૃત્તિઓના સંચાલનને માફ કરશે–તે સાવચેતીના સિદ્ધાંત તેમજ ટકાઉ વિકાસની જરૂરિયાત બંનેની વિરુદ્ધ હશે–૨૦૦૨નું પરિપત્ર ૧૯૯૪ના ઈઆઈએ (ઈઆઈએ) જાહેરનામાની અરજીને બદલે છે જે વૈધાનિક પાત્ર ધરાવે છે–એક વહીવટી નિર્ણય હોવાથી, તે કલમ–૩ના અવકાશની બહાર છે–તેને પર્યાવરણની ગુણવત્તાના રક્ષણ અને સુધારણા માટેનું એક પગલું કહી શકાય નહીં અને કલમ–૩ દ્વારા સંરક્ષિત નથી–એન. જી. ટી. પર તેના અધિકારોની તપાસ કરવા માટે કોઈ અધિકારક્ષેત્રનો પ્રતિબંધ નથી–પ્રશ્નમાં રહેલા ત્રણ ઉદ્યોગોના કિસ્સામાં, કામગીરીની શરૂઆત અથવા વિસ્તરણ પહેલાં કોઈ ઈસીની માંગ કરવામાં આવી ન હતી, જેમ કે ૧૯૯૪ના ઈ. આઈ. એ. જાહેરનામા દ્વારા ફરજિયાત કરવામાં આવ્યું હતું–તેઓ ઉપરોક્ત

જાહેરનામાના આધારે કામ કરતા રહ્યા–વધુમાં, આમાંથી કોઈ પણ ઉદ્યોગ ૧૯૯૪ના જાહેરનામાની સ્પષ્ટીકરણાત્મક નોંધની કલમ ૮માં સમાવિષ્ટ મુક્તિનો લાભ મેળવવા માટે હકદાર નથી–જો કે, ઈસીને રદ કરવા અને એકમોને બંધ કરવા માટેના એનજીટીના નિર્દેશો પ્રમાણસરતાના સિદ્ધાંતને અનુરૂપ નથી–ઉદ્યોગોને ૧૦ કરોડ રૂપિયાનું વળતર જમા કરાવવું દરેક, એનજીટી–પર્યાવરણ (સંરક્ષણ) નિયમો ૧૯૮૬–ભારતનું બંધારણ–અનુચ્છેદ ૧૪૨ દ્વારા નિર્દેશિત રકમ ઉપરાંત.

પર્યાવરણ (સંરક્ષણ) અધિનિયમ ૧૯૮૬–એન. જી. ટી. ના અધિકારક્ષેત્ર હેઠળના નિયમો/નિયમોને રદ કરવા–ચર્ચા કરવામાં આવી.

અપીલ મંજૂર કરતા કોર્ટે ઠેરવ્યુ કે:૧. પર્યાવરણ (સંરક્ષણ) અધિનિયમ ૧૯૮૬ની કલમ ૩ (૧) એ કેન્દ્ર સરકાર માટે પર્યાવરણની ગુણવત્તાનું રક્ષણ કરવા અને તેમાં સુધારો કરવા અને પર્યાવરણીય પ્રદૂષણને રોકવા, નિયંત્રિત કરવા અને ઘટાડવાના હેતુસર જરૂરી અથવા અનુકૂળ હોય તેવા તમામ પગલાં હાથ ધરવા માટે સક્ષમ બનાવતી જોગવાઈ છે.એડિશનલ સોલિસિટર જનરલની રજૂઆતનો આ ભાગ એ મુદ્દા માટે નિર્ણાયક છે કે શું એનજીટીએ તેના અધિકારક્ષેત્રને વટાવી દીધું છે કે કેમ કારણ કે સ્ટરલાઈટના નિર્ણયમાં એવું માનવામાં આવ્યું છે કે એનજીટી, તેના અપીલ અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરતી વખતે, "આ અધિનિયમ હેઠળ બનાવેલા નિયમો અથવા નિયમોને રદ કરી શકશે નહીં".એનજીટી પાસે ૧૪ મે ૨૦૦૨ના પરિપત્રને રદ કરવાનો અધિકારક્ષેત્ર નથી

તે દર્શાવવા માટે, વિનંતી કરવામાં આવી હતી કે પર્યાવરણ સંરક્ષણ અધિનિયમ ૧૯૮૬ની કલમ ૩ હેઠળ તેની સત્તાઓને અનુસરીને એમઓઈએફ દ્વારા પરિપત્ર જારી કરવામાં આવ્યો હતો.રજૂઆત સ્વીકારવામાં એક સહજ મુશ્કેલી છે.આ અદાલત સમક્ષ, ભારત સંઘે આ કેસની દલીલ કરી નથી કે ૧૪ મે ૨૦૦૨ના રોજનું પરિપત્ર એક એવું પગલું છે જે કલમ ૩ની જોગવાઈઓને અનુસરીને શોધી શકાય છે.તેનાથી વિપરીત, તેની દલીલોમાં ભારત સંઘે તેને "સંપૂર્ણ રીતે વહીવટી નિર્ણય" તરીકે ગણાવ્યો હતો.પર્યાવરણ સંરક્ષણ અધિનિયમ ૧૯૮૬ની કલમ ૩ની જોગવાઈઓના સંદર્ભમાં ૧૪ મે ૨૦૦૨ના પરિપત્રને ટકાવી રાખવાનો કોઈ પણ પ્રયાસ કરવાની અપીલમાં ચૂક નોંધપાત્ર છે.કેન્દ્ર સરકારની કાર્યવાહીને કલમ ૩ ને સંદર્ભિત પગલા તરીકે ગણવામાં આવે તે માટે તેણે "પર્યાવરણની ગુણવત્તાના રક્ષણ અને સુધારણા અને પર્યાવરણ પ્રદૂષણને રોકવા, નિયંત્રિત કરવા અને ઘટાડવાના હેતુ માટે" જરૂરી અથવા અનુકૂળ હોવાની વૈધાનિક જરૂરિયાતને સંતોષવી આવશ્યક છે.૧૪ મે, ૨૦૦૨ના રોજ બહાર પાડવામાં આવેલ પરિપત્ર હકીકતમાં તેનાથી તદ્દન વિપરીત છે.૧૯૯૪નું ઈ. આઈ. એ. જાહેરનામું પર્યાવરણ સંરક્ષણ અધિનિયમ ૧૯૮૬ અને પર્યાવરણ સંરક્ષણ નિયમો ૧૯૮૬ની જોગવાઈઓ હેઠળ બહાર પાડવામાં આવ્યું છે, જેનો ઉદ્દેશ નવા પ્રોજેક્ટની સ્થાપના અથવા હાલના પ્રોજેક્ટના વિસ્તરણ અથવા આધુનિકીકરણ પર પ્રતિબંધો અને પ્રતિબંધો લાદવાનો છે.આ પગલાં સાવચેતીના સિદ્ધાંત પર આધારિત છે અને તેનો ઉદ્દેશ પર્યાવરણના હિતોનું રક્ષણ કરવાનો છે.૧૪ મે ૨૦૦૨ના પરિપત્રમાં ચૂક કરનારા ઔદ્યોગિક એકમોને

મંજૂરી આપવામાં આવી હતી, જેમણે એક્ષ પોસ્ટ ફેક્ટો એટલે કે પુર્વવર્તી અસરથી મંજૂરી દ્વારા ડિફોલ્ટને દૂર કરવા માટે ઈસી વિના પ્રવૃત્તિઓ શરૂ કરી હતી.વહીવટી નિર્ણય હોવાથી, તે કલમ ૩ ના અવકાશની બહાર છે અને તેને પર્યાવરણની ગુણવત્તાના રક્ષણ અને સુધારણાના હેતુ માટેનું પગલું ન કહી શકાય.૧૯૯૪ના ઈ. આઈ. એ. જાહેરનામામાં અગાઉથી પર્યાવરણીય મંજૂરી ફરજિયાત છે.આ પરિપત્ર ૧૯૯૪ના ઈ. આઈ. એ. જાહેરનામાની અરજીમાં નોંધપાત્ર સુધારો કરે છે અથવા તેમાં ફેરફાર કરે છે.વહીવટી પરિપત્ર કલમ ૩ દ્વારા સંરક્ષિત માપ નથી.તેથી એન. જી. ટી. પર તેની કાયદેસરતા અથવા અધિકારોની તપાસ કરવા માટે કોઈ અધિકારક્ષેત્રનો પ્રતિબંધ નહોતો. વધુમાં, વહીવટી પરિપત્ર ઈઆઈએ (ઈઆઈએ) સૂચના ૧૯૯૪ની વિરુદ્ધ છે, જે વૈધાનિક સ્વરૂપ ધરાવે છે.આ પરિપત્ર કાયદામાં બિનટકાઉ છે.[પરિચ્છેદ ૨૦,૨૧] [૬૯૭–સી–એફ; ૬૯૮–એ–એ; ૬૯૯–સી] તમિલનાડુ પ્રદૂષણ નિયંત્રણ બોર્ડ વિરુદ્ધ સ્ટરલાઇટ ઇન્ડસ્ટ્રીઝ (I) લિમિટેડ. [૨૦૧૯] ૩ એસસીઆર ૭૭૭–નો ઉલ્લેખ.

૨.૧ ભૂતએક્ષ પોસ્ટ ફેક્ટો એટલે કે પુર્વવર્તી અસરથી ઈસીની વિભાવના પર્યાવરણીય ન્યાયશાસ્ત્રના મૂળભૂત સિદ્ધાંતોનું અપમાન છે અને તે ૨૭ જાન્યુઆરી ૧૯૯૪ના ઈઆઈએ જાહેરનામાનો શાપ છે.તે પર્યાવરણ માટે હાનિકારક છે અને ભરપાઈ ન થઈ શકે તેવા અધઃપતન તરફ દોરી શકે છે.પૂર્વલક્ષી ઈસી અથવા એક્ષ પોસ્ટ ફેક્ટો એટલે કે પુર્વવર્તી અસરથી મંજૂરી પર્યાવરણીય ન્યાયશાસ્ત્રથી અલગ હોવાનું કારણ એ છે કે ઈસી જારી કરતા

પહેલા, વૈધાનિક સૂચના પર્યાવરણ પર સૂચિત પ્રવૃત્તિના સંભવિત પરિણામોના અભ્યાસ ઉપરાંત, સાવધાનીપૂર્વક મનનો ઉપયોગ કરવાની બાંહેધરી આપે છે.નિર્ણય લેવાની પ્રક્રિયાના વિવિધ તબક્કાઓ પૂર્ણ થયા પછી જ ઈસી જારી કરી શકાય છે.જાહેર સુનાવણી, તપાસ, વ્યાપ અને મૂલ્યાંકન જેવી જરૂરિયાતો નિર્ણય લેવાની પ્રક્રિયાના ઘટકો છે જે સુનિશ્ચિત કરે છે કે ઔદ્યોગિક પ્રવૃત્તિ અથવા હાલની ઔદ્યોગિક પ્રવૃત્તિના વિસ્તરણની સંભવિત અસરોને નિર્ણય લેવાની ગણતરીમાં ધ્યાનમાં લેવામાં આવે છે.એક્ષ પોસ્ટ ફેક્ટો એટલે કે પુર્વવર્તી અસરથી મંજૂરીને મંજૂરી આપવી એ અનિવાર્યપણે ઈસીની મંજૂરી વિના ઔદ્યોગિક પ્રવૃત્તિઓના સંચાલનને માફ કરશે. ઈસીની ગેરહાજરીમાં, એવી કોઈ શરતો નહીં હોય જે પર્યાવરણની સુરક્ષા કરે.વધુમાં, જો ચૂંટણી પંચને આખરે નકારી કાઢવામાં આવ્યું હોત, તો પર્યાવરણને ભરપાઈ ન કરી શકાય તેવું નુકસાન થયું હોત.આ બાબતના બંને દ્રષ્ટિકોણમાં, પર્યાવરણ કાયદો એક્ષ પોસ્ટ ફેક્ટો એટલે કે પુર્વવર્તી અસરથી મંજૂરીની કલ્પનાને સ્વીકારી શકતો નથી.આ સાવચેતીના સિદ્ધાંત તેમજ ટકાઉ વિકાસની જરૂરિયાત બંનેની વિરુદ્ધ હશે.ત્રણેય ઉદ્યોગોના કિસ્સામાં, ઇ. આઇ. એ. જાહેરનામું ૧૯૯૪ રજૂ થયા પછી લગભગ એક દાયકા સુધી ઈસી લાગુ કરવામાં આવ્યા હતા.આ દરમિયાન, ઉદ્યોગોની સ્થાપના કરવામાં આવી હતી અને ઉત્પાદન શરૂ કરવામાં આવ્યું હતું.ત્રણેય ઉદ્યોગો દ્વારા જાહેર કરાયેલા દસ્તાવેજો દર્શાવે છે કે ૧૯૯૪ના ઇ. આઇ. એ. જાહેરનામા દ્વારા ફરજિયાત કોઈ પણ ઇ. સી. કામગીરીની શરૂઆત અથવા વિસ્તરણ પહેલાં માંગવામાં આવી ન હતી.૧૯૯૪ના ઇ. આઇ. એ.

જાહેરનામાની શરતો એવી કલ્પના કરે છે કે કોઈપણ પ્રવૃત્તિના વિસ્તરણ અથવા આધુનિકીકરણ (જો પ્રદૂષણનો ભાર હાલની પ્રવૃત્તિ કરતાં વધી જાય તો) અથવા અનુસૂચિ–૧માં સૂચિબદ્ધ નવા પ્રોજેક્ટને જ્યાં સુધી તેને ઈ. સી. આપવામાં ન આવે ત્યાં સુધી હાથ ધરવામાં આવશે નહીં. વર્તમાન કિસ્સામાં, ત્રણેય ઉદ્યોગોએ ઈ. આઈ. એ. જાહેરનામું ૧૯૯૪ હેઠળ કામ કરવાનું ચાલુ રાખ્યું હતું.[પરિચ્છેદ ૨૩,૨૫] [૭૦૦–એફ–એચ; ૭૦૧–એ–સી; ૭૦૬–જી–એચ; ૭૦૭–ઈ–એફ]

કોમન કોઝ વિ. યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા **(૨૦૧૭) ૯ એસસીસી ૪૯૯: [૨૦૧૭] ૧૩ એસસીઆર ૩૬૧ પર આધાર રાખ્યો હતો.**

૨.૨ કલમ ૮માં સમાવિષ્ટ મુક્તિ લાગુ થાય તે પહેલાં, અનુસૂચિ–૧માં સૂચિબદ્ધ પરિયોજનાઓ માટે રાજ્ય પ્રદૂષણ નિયંત્રણ બોર્ડ પાસેથી એન. ઓ. સી. સહિત રાજ્ય સરકાર પાસેથી તમામ સંબંધિત મંજૂરીઓ મેળવવી જરૂરી હતી.રાજ્ય પ્રદૂષણ નિયંત્રણ બોર્ડ પાસેથી માત્ર એન. ઓ. સી. મેળવવું પૂરતું ન હતું.સ્પષ્ટીકરણાત્મક નોંધમાં જે મુક્તિ આપવામાં આવી હતી તે એ સુનિશ્ચિત કરવા માટે હતી કે જમીન સંપાદન પછી રાજ્ય સ્તરે તમામ જરૂરી મંજૂરીઓ પ્રાપ્ત થયેલી પ્રવૃત્તિઓનું રક્ષણ થવું જોઈએ.હકીકતમાં, તેમાંના ઘણા ૨૭ જાન્યુઆરી ૧૯૯૪ પહેલાં ઉત્પાદન શરૂ કરવાનું પણ સામેલ કરશે.સ્પષ્ટીકરણાત્મક નોંધમાં જણાવવામાં આવ્યું હતું કે જ્યાં ઉત્પાદન હજુ શરૂ થયું નથી, ત્યાં આઈ. એ. એ.

ને જાણ કરવી પડશે.ઈઆઈએ (ઈઆઈએ) સૂચના ૧૯૯૪ એ સાવચેતીના સિદ્ધાંતના અમલીકરણને અસરકારક બનાવવા માટે એક મહત્વપૂર્ણ સાધન છે.આ બોજ પ્રોજેક્ટના પ્રસ્તાવક પર પડે છે જે પર્યાવરણની સ્થિતિમાં ફેરફાર કરવા માંગે છે અથવા પર્યાવરણ પર અસર કરવા માંગે છે તે દર્શાવવા માટે કે જે શરતો પર મુક્તિ આપવામાં આવી છે તે પૂર્ણ થઈ છે.મુક્તિનો અર્થ તેની સાદી શરતો અનુસાર તેના કડક અર્થમાં થવો જોઈએ.કોર્ટ સમક્ષ ત્રણમાંથી કોઈ પણ ઉદ્યોગે કાયદાની જોગવાઈઓ હેઠળ મેળવવાની "રાજ્ય સરકાર તરફથી સંબંધિત મંજૂરીઓ" શું હતી તેની સંપૂર્ણ સૂચિ રજૂ કરી નથી.આ પૃષ્ઠભૂમિ સાથે, હવે તે વ્યક્તિગત રીતે મૂલ્યાંકન કરવામાં આવશે કે શું સંબંધિત ઉદ્યોગો સ્પષ્ટીકરણ નોંધની કલમ ૮ દ્વારા આપવામાં આવેલી મુક્તિ માટે લાયક છે કે કેમ.

એલેમ્બિક ફાર્માસ્યુટિકલ્સ લિમિટેડ

(i) <u>દર્શક પ્રાઇવેટ લિમિટેડ (એપીઆઇ–I)</u>

રેકોર્ડ પર ઉત્પાદિત સામગ્રી સૂચવે છે કે ૧૭

જુલાઈ ૧૯૯૨માં ગુજરાત પ્રદૂષણ નિયંત્રણ બોર્ડ (જી. પી. સી. બી.) એ એક ઔદ્યોગિક એકમ સ્થાપિત કરવા અને બે ફાર્માસ્યુટિકલ ઉત્પાદનોના ઉત્પાદન માટે એન. ઓ. સી. જારી કરી હતી.જો કે, વધારાની વસ્તુઓના ઉત્પાદન માટે એન. ઓ. સી. માત્ર ૧૧ જૂન ૧૯૯૭ના રોજ ૨૭ જાન્યુઆરી ૧૯૯૪ના ઈ. આઇ. એ. જાહેરનામાને પગલે જારી કરવામાં આવી હતી.એન. ઓ. સી. માં વપરાયેલી ભાષા એ સ્પષ્ટ કરે છે કે વિવિધ પર્યાવરણ સંબંધિત કાયદાઓ હેઠળ

સંમતિ અને અધિકૃતતા મેળવવી એ ફરજિયાત પૂર્વ શરત હતી, માત્ર ડિરેક્ટરી નહીં.દર્શક પ્રાઇવેટ લિમિટેડ દ્વારા રેકોર્ડ પર રજૂ કરાયેલા પુરાવા સૂચવે છે કે તેની પાસે ઇઆઇએ જાહેરનામા ૧૯૯૪ પહેલા વાયુ અધિનિયમ, જળ અધિનિયમ અને જોખમી કચરાના નિયમો હેઠળ જરૂરી સંમતિ અને અધિકૃતતાઓ નહોતી.ઘણી સંમતિઓ અને પરવાનગીઓ ૧૯૯૪ના ઈ. આઇ. એ. જાહેરનામા પહેલા નહીં પણ પછીથી મેળવવામાં આવી હતી.તદનુસાર, દર્શક પ્રાઇવેટ લિમિટેડ (એપીઆઇ) નું ઉત્પાદન એકમ –I) ૧૯૯૪ના ઈ. આઇ. એ. જાહેરનામાની સ્પષ્ટીકરણાત્મક નોંધની કલમ ૮ હેઠળ મુક્તિ હેઠળ આવરી લેવામાં આવી નથી.

(૨) નિરાયુ પ્રાઇવેટ લિમિટેડ (એપીઆઇ–II)

૧૨ જુલાઈ ૧૯૮૪ના રોજ એપીઆઇ–II ને કારખાનાનું લાઇસન્સ આપવામાં આવ્યું હતું.

૨૪ મે ૧૯૮૫ના રોજ જી. પી. સી. બી. એ જળ અધિનિયમ હેઠળ જળ સંમતિ આદેશ જારી કર્યો હતો. આ માત્ર એનેસ્થેટિક ઈથરના ઉત્પાદન માટે જ માન્ય હતું.જી. પી. સી. બી. એ ૯ ઓક્ટોબર ૧૯૯૧ના રોજ સી. આઈ. એમ. સી. ક્લોરાઇડ અને ક્લોક્સાસિલિન સોડિયમના ઉત્પાદન માટે સ્થળ મંજૂરી પ્રમાણપત્ર બહાર પાડ્યું હતું.ઔદ્યોગિક એકમ સ્થાપિત કરવા અને ઉત્પાદનોના ઉત્પાદન માટે ૧૨ મે, ૧૯૯૩ના રોજ અને વિસ્તરણ માટે ૪ ડિસેમ્બર, ૧૯૯૫ના રોજ એન. ઓ. સી. બહાર પાડવામાં આવી હતી.નિરાયુ પ્રાઇવેટ

લિમિટેડ (એપીઆઇ–II) ને ૧૨ મે ૧૯૯૩ના રોજ બહાર પાડવામાં આવેલ NOC એ પણ આદેશ આપે છે કે પ્રોજેક્ટના પ્રસ્તાવકને ઉત્પાદન શરૂ કરતા પહેલા "બોર્ડ પાસેથી" હવા અધિનિયમ, જળ અધિનિયમ અને જોખમી કચરાના નિયમો હેઠળ જરૂરી સંમતિ અને અધિકૃતતાઓ મેળવવાની જરૂર પડશે. ૧૯૯૪ના ઈ. આઈ. એ. જાહેરનામા પહેલાં તમામ સંમતિઓ અને પરવાનગીઓ મેળવવામાં આવી ન હતી.તદનુસાર, નિરાયુ પ્રાઇવેટ લિમિટેડ (એપીઆઇ–II) નું ઉત્પાદન એકમ ૧૯૯૪ના ઇઆઇએ જાહેરનામાની સ્પષ્ટીકરણાત્મક નોંધની કલમ ૮ હેઠળ મુક્તિ હેઠળ આવરી લેવામાં આવ્યું નથી.

યુનાઇટેડ ફોસ્ફરસ લિમિટેડ

ઈ. આઈ. એ. જાહેરનામું ૧૯૯૪ પહેલાં જી. પી. સી. બી. પાસેથી એન. ઓ. સી. સહિત રાજ્ય સરકાર પાસેથી તમામ સંબંધિત મંજૂરીઓ મેળવવામાં આવી હતી તે દર્શાવવા માટે કોઈ સામગ્રી રજૂ કરવામાં આવી નથી.તદનુસાર, તેમને ૧૯૯૪ના ઈ. આઈ. એ. જાહેરનામાની સ્પષ્ટીકરણાત્મક નોંધની કલમ ૮ હેઠળ છૂટનો લાભ આપી શકાતો નથી.

યુનિક કેમિકલ્સ લિમિટેડ

તે સંબંધિત સૂચિને સૂચિબદ્ધ કરતા કોષ્ટક પરથી સ્પષ્ટ થાય છે

પરવાનગીઓ, સંમતિઓ અને અધિકૃતતાઓ કે તમામ પરવાનગીઓ ઇઆઇએ (ઇઆઇએ) સૂચના ૧૯૯૪ જારી થયા પછી પ્રાપ્ત થઈ હતી.સ્પષ્ટપણે, યુનિક કેમિકલ્સ લિમિટેડ ઇઆઇએ (ઇઆઇએ) સૂચના ૧૯૯૪ની સ્પષ્ટીકરણાત્મક નોંધની કલમ ૮માં સમાવિષ્ટ મુક્તિનો લાભ મેળવવા માટે હકદાર નથી.[પારસ

૨૮–૩૨] [૭૦૮–એ–એફ, જી–એચ; ૭૦૯–એ–બી, સી–ડી; ૭૧૦–ડી, એફ–એચ; ૭૧૧–એ–સી, ડી–એફ; ૭૧૨–એ–ડિ]

૨.૩ ઉદ્યોગો દ્વારા રેકોર્ડ પર મૂકવામાં આવેલી સામગ્રી પરથી એ સ્પષ્ટ થાય છે કે જી. પી. સી. બી. પાસેથી સમયસર સંમતિ અને અધિકૃતતા મેળવવાના સંદર્ભમાં ત્રણેય ઉદ્યોગો દ્વારા જવાબદારીનો સંપૂર્ણ ત્યાગ કરવામાં આવ્યો છે. રાજ્ય પ્રદૂષણ નિયંત્રણ બોર્ડ પાસેથી સંબંધિત મંજૂરીઓ અને સંમતિઓ મેળવવા અને ૧૯૯૪ના ઈ. આઈ. એ. જાહેરનામા હેઠળ નિર્ધારિત પ્રક્રિયા અનુસાર પર્યાવરણીય મંજૂરી મેળવવા વચ્ચે તફાવત છે.રાજ્ય પ્રદૂષણ નિયંત્રણ બોર્ડ દ્વારા બહાર પાડવામાં આવેલ સંમતિ આદેશ ઉદ્યોગને નિર્ધારિત ઉત્સર્જન ધોરણોમાં કામ કરવાની મંજૂરી આપે છે.જો કે, સંમતિ આદેશો સામાજિક ખર્ચ અને પર્યાવરણ અને તેની આસપાસના વિસ્તારો પર ઔદ્યોગિક પ્રવૃત્તિ હાથ ધરવાની અસરને ધ્યાનમાં લેતા નથી.ઔદ્યોગિક પ્રવૃત્તિના પર્યાવરણીય પ્રભાવનું સર્વગ્રાહી વિશ્લેષણ માત્ર ત્યારે જ ગણવામાં આવે છે જ્યારે ૧૯૯૪ના ઈઆઈએ જાહેરનામામાં સૂચિબદ્ધ તમામ પગલાંઓનું પાલન કરવામાં આવે.જાહેર સુનાવણી, તપાસ, વ્યાપ અને મૂલ્યાંકન જેવી ચોક્કસ જરૂરિયાતો નક્કી કરવાનો હેતુ વિચારશીલ નિર્ણયોને પ્રોત્સાહન આપવાનો અને પર્યાવરણીય ચિંતાઓનું રક્ષણ કરવાનો છે. ઈસી મેળવવા માટે ૧૯૯૪ના ઈઆઈએ જાહેરનામામાં સૂચિબદ્ધ વિગતવાર પ્રક્રિયા કોઈપણ ઔદ્યોગિક પ્રવૃત્તિની પ્રતિકૂળ પર્યાવરણીય અસરને ઘટાડવા અને પર્યાવરણની ગુણવત્તામાં સુધારો કરવાની

મંજૂરી આપે છે.વિકાસ તરફ પર્યાવરણીય રીતે તર્કસંગત દ્રષ્ટિકોણ અપનાવવો જોઈએ.ઔદ્યોગિક પ્રવૃત્તિના સામાજિક અને પર્યાવરણીય પ્રભાવોને ધ્યાનમાં રાખીને, પર્યાવરણના પાલનને વિકાસમાં અવરોધ તરીકે નહીં પરંતુ ટકાઉ વિકાસ અને આંતર–પેઢી સમાનતા હાંસલ કરવાના પગલા તરીકે જોવું જોઈએ.ત્રણમાંથી કોઈ પણ ઉદ્યોગ ૧૯૯૪ના ઈ. આઈ. એ. જાહેરનામાની સ્પષ્ટીકરણાત્મક નોંધની કલમ ૮માં સમાવિષ્ટ મુક્તિનો લાભ મેળવવા માટે હકદાર ન હતો.[પરિચ્છેદ ૩૩,૩૪] [૭૧૨–ડી–એચ; ૭૧૩–એ]

૨.૪ એમઓઈએફએ ૫ નવેમ્બર ૧૯૯૮ના રોજ એક પરિપત્ર બહાર પાડ્યો હતો જેમાં ઈસી માટે અરજીઓ ૩૧ માર્ચ ૧૯૯૯ સુધીમાં દાખલ કરવાની મંજૂરી આપવામાં આવી હતી, જે બાદમાં ૩૦ જૂન ૨૦૦૧ સુધી લંબાવવામાં આવી હતી.૧૪ મે ૨૦૦૨ના રોજ, રોકાણને અનુરૂપ થાપણને આધિન સમયમર્યાદા ૩૧ માર્ચ ૨૦૦૩ સુધી લંબાવવામાં આવી હતી.૧૯૯૪ના ઈ. આઈ. એ. જાહેરનામા પછી ઘણા વર્ષો સુધી ત્રણેય ઉદ્યોગો ઈ. સી. વગર કાર્યરત રહ્યા હોવા છતાં, તેમાંથી દરેકને પછીથી વર્તમાન ક્ષમતાઓના વિસ્તરણ માટે સુધારેલા ઈ. સી. સહિત ઈ. સી. પ્રાપ્ત થયા હતા.આ ઈસી ૧૪ મે ૨૦૦૩ (એલેમ્બિક ફાર્માસ્યુટિકલ્સ લિમિટેડના કિસ્સામાં), ૧૭ જુલાઈ ૨૦૦૩ (યુનાઈટેડ ફોસ્ફરસ લિમિટેડના કિસ્સામાં) અને ૨૩ ડિસેમ્બર ૨૦૦૨ (યુનિક કેમિકલ્સ લિમિટેડના કિસ્સામાં) થી કાર્યરત છે.વધુમાં, ત્રણેય એકમોએ માળખાગત રોકાણ કર્યું છે અને તેમના ઔદ્યોગિક એકમોમાં નોંધપાત્ર સંખ્યામાં કામદારોને રોજગારી આપી

છે.ઈસીને રદ કરવા અને એકમોને બંધ કરવા માટે એનજીટીના નિર્દેશો પ્રમાણસરતાના સિદ્ધાંતને અનુરૂપ નથી.તે જ સમયે, કોર્ટ માન્ય ઈસી વિના કાર્યરત ત્રણેય ઉદ્યોગ એકમો દ્વારા થતા પર્યાવરણીય અધઃપતનથી અજાણ ન રહી શકે. ઉદ્યોગો દ્વારા કરવામાં આવેલા ઉલ્લંઘનને કાયદાકીય પરિણામોથી બાકાત રાખી શકાય નહીં.ત્રણેય ઉદ્યોગોને ૧૦–૧૦ કરોડ વળતર જમા કરાવવાનો નિર્દેશ આપવામાં આવ્યો છે.આ રકમ જી. પી. સી. બી. પાસે જમા કરવામાં આવશે અને જેનો ઉપયોગ ઉદ્યોગો કાર્યરત હોય તેવા ઔદ્યોગિક વિસ્તારમાં પર્યાવરણની ગુણવત્તા સુધારવા માટે પુનઃસ્થાપન અને ઉપચારાત્મક પગલાં માટે કરવામાં આવશે.આ થાપણ એનજીટી દ્વારા નિર્દેશિત રકમ ઉપરાંતની હશે. એનજીટીના વિવાદિત ચુકાદાને અત્યાર સુધી રદ કરવામાં આવ્યો છે કારણ કે તેણે ઈસીને રદ કરવા અને ઉદ્યોગોને બંધ કરવા તેમજ સમીક્ષાના આદેશને નિર્દેશ આપ્યો હતો.[પરિચ્છેદ ૩૬,૩૮ અને ૩૯] [૭૧૩–G; ૭૧૪–A; ૭૧૬–સી–ડી, ઈ–એફ, જી–એચ; ૭૧૭–બી–સી]

લાફાર્જ ઉમિયમ માઈનિંગ પ્રાઈવેટ લિમિટેડ વિ. યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા **(૨૦૧૧) ૭ એસસીસી ૩૩૮:[૨૦૧૧] ૭ એસસીઆર ૯૫૪; ઈલેક્ટ્રોથર્મ લિમિટેડ** *વિરુદ્ધ પટેલ વિપુલકુમાર રામજીભાઈ (૨૦૧૬) ૯ એસસીસી* **૩૦૦– પર આધાર રાખ્યો હતો.**

ગોવા ફાઉન્ડેશન વિ. યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા **(૨૦૦૫) ૧૧ એસસીસી ૫૫૯;**

તેચી તાગી તારા વિ. રાજેન્દ્ર સિંહ ભંડારી અને અન્યો અન્ય.

(૨૦૧૮) (૧૧) એસસીસી ૭૩૪:[૨૦૧૭] ૧૨ એસસીઆર ૯૫૬; ભારત

સંચાર નિગમ લિમિટેડ વિ. ટેલિકોમ રેગ્યુલેટરી ઓથોરિટી

ભારત (૨૦૧૪) **૩ એસ. સી. સી. ૨૨૨:[૨૦૧૩] ૧૨ એસસીઆર ૯૯૯ –**

ઉલ્લેખ કર્યો છે.

કેસ કાયદા સંદર્ભ

[૨૦૧૭] ૧૨ એસ. સી. આર. ૯૫૬ નો સંદર્ભ પેરા ૧૫ માં આપવામાં આવ્યો છે.

(૨૦૦૫) ૧૧ એસ. સી. સી. ૫૫૯ નો સંદર્ભ પેરા ૧૫ માં આપવામાં આવ્યો છે.

[૨૦૧૧] ૭ એસ. સી. આર. ૯૫૪ પેરા ૧૫ પર આધારિત હતું.

(૨૦૧૬) ૯ એસસીસી ૩૦૦ પેરા ૧૫ પર આધાર રાખે છે

[૨૦૧૭] ૧૩ એસ. સી. આર. ૩૬૧ પેરા ૧૬ પર આધાર રાખે છે

[૨૦૧૯] ૩ એસ. સી. આર. ૭૭૭ નો સંદર્ભ પેરા ૧૮ માં આપવામાં આવ્યો છે.

[૨૦૧૩] ૧૨ એસ. સી. આર. ૯૯૯ નો સંદર્ભ પેરા ૧૮ માં આપવામાં આવ્યો છે.

દીવાની અપીલીય હુકુમત :

દીવાની અપીલ નંબર ૧૫૨૬/૨૦૧૬.

નેશનલ ગ્રીન ટ્રિબ્યુનલ (વેસ્ટર્ન ઝોન) બેન્ચ, પૂણેના ૨૦૧૫ (ડબલ્યુઝેડ) ની અરજી નંબર ૬૬ (ટીએચસી) માં ૨૦૦૩ની વિશેષ સિવિલ અરજી નંબર ૧૭૪૧૭ના ચુકાદા અને આદેશમાંથી.

સાથે

૨૦૧૬નો સી. એ. નંબર ૩૧૭૫,૨૦૧૬નો સી. એ. નંબર ૬૬૦૪–૬૬૦૫, સી. એ. નં.૧૫૫૫/૨૦૧૭.

એ. એન. એસ. નાડકર્ણી, એ. એસ. જી., કપિલ સિબ્બલ, હુઝેફા અહમદી, દેવાંગ નાણાવટી, સી. યુ. સિંહ, ડૉ. અભિષેક એમ. સિંઘવી, પરાગ પી. ત્રિપાઠી, વરિષ્ઠ વકીલો., સુશ્રી રૂબી સિંહ આહુજા, સુશ્રી દીપ્તિ સરીન, સુશ્રી કૃતિકા સચદેવા, આશુતોષ પી. શુકલા (મેસર્સ કરંજાવાલા એન્ડ કંપની માટે), સંદીપ નારાયણ, અંકિત વિરમાની, એમ. ચંદ્ર શેખર, જોયતી પ્રકાશ સાહુ (મેસર્સ એસ. નારાયણ એન્ડ કંપની માટે), મહેશ અગ્રવાલ, ઋષિ અગ્રવાલ, અંકુર સહગલ, અનિરુદ્ધ ભાટિયા, રોહન તલવાર, ઈ. સી. અગ્રવાલ, ડી. એલ. ચિદાનંદ, એસ. રેબેલો, આર્ઝુ પોલ, નીલેશ્વર પવની, સુશ્રી રિયા સોની, ગુરમીત સિંહ મક્કર, સિદ્ધાર્થ સીમ, સત્ય મિત્રા, સુશ્રી હેતવી પટેલ, એ. પી. મયી, એ. રાજારાજન, સંજીવ કુમાર. ચૌધરી, શ્રીમતી હેમંતિકા વાહી, સુશ્રી જેસલ વાહી,

સુશ્રી પૂજા સિંહ, સુશ્રી રુચિ કોહલી, સુશ્રી નિધિ જસવાલ, સુશ્રી માન્યા ચંદોક, અજય મારવાહ, વકીલો.હાજર પક્ષો માટે.

કોર્ટનો ચુકાદો **ડૉ. ધનંજય વાય ચંદ્રચૂડ, ન્યાયમુર્તિ** દ્વારા આપવામાં આવ્યો હતો.

૧. ૮ જાન્યુઆરી ૨૦૧૬ના ચુકાદા દ્વારા, પશ્ચિમ ઝોન માટે નેશનલ ગ્રીન ટ્રિબ્યુનલ [૧ "એનજીટી"] ની ખંડપીઠે જણાવ્યું હતું કે કેન્દ્રીય પર્યાવરણ અને વન મંત્રાલય [૨ "એમઓઇએફ"] દ્વારા ૧૪ મે ૨૦૦૨ના રોજ બહાર પાડવામાં આવેલ પરિપત્ર કાયદાની વિરુદ્ધ છે.પરિપત્રમાં એક્ષ પોસ્ટ ફેક્ટો એટલે કે પુર્વવર્તી અસરથી પર્યાવરણીય મંજૂરીઓ આપવાની કલ્પના કરવામાં આવી હતી.એનજીટીએ પર્યાવરણીય મંજૂરીઓ રદ કરવા અને માન્ય સંમતિ વિના કાર્યરત ઔદ્યોગિક એકમોને બંધ કરવા સહિત અનેક નિર્દેશો જારી કર્યા હતા.૧૭ મે ૨૦૧૬ના રોજ, એનજીટીએ અસરગ્રસ્ત ઔદ્યોગિક એકમોમાંથી એક દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી સમીક્ષા માટેની અરજીને ફગાવી દીધી હતી.ઔદ્યોગિક એકમો અને એમઓઇએફ અપીલમાં છે.

૨. ૨૭ જાન્યુઆરી ૧૯૯૪ના પર્યાવરણીય અસર મૂલ્યાંકન જાહેરનામામાં ત્રીસ શ્રેણીઓમાં આવતા ઔદ્યોગિક પ્રોજેક્ટ્સની સ્થાપના અને વિસ્તરણ માટે અગાઉની પર્યાવરણીય મંજૂરીઓ ફરજિયાત કરવામાં આવી હતી.૧૯૯૪ના ઇઆઇએ જાહેરનામા હેઠળ ઇસી મેળવવાની સમયમર્યાદા વિવિધ પરિપત્રો દ્વારા

૩૧ માર્ચ ૧૯૯૯ સુધી અને ત્યારબાદ ૩૦ જૂન ૨૦૦૧ સુધી લંબાવવામાં આવી હતી.૧૪ મે ૨૦૦૨ના પરિપત્ર દ્વારા, જેને એન. જી. ટી. દ્વારા રદ કરવામાં આવ્યો હતો, એમ. ઓ. ઈ. એફ. એ તે ઔદ્યોગિક એકમો માટે ૩૧ માર્ચ ૨૦૦૩ સુધીનો સમયગાળો લંબાવ્યો હતો, જે ૧૯૯૪ના ઈ. આઈ. એ. જાહેરનામા હેઠળ ઈ. સી. મેળવ્યા વિના ઉત્પાદનમાં ગયા હતા અને ભૂતએક્ષ પોસ્ટ ફેક્ટો એટલે કે પુર્વવર્તી અસરથી ઈ. સી. માટે અરજી કરી હતી. પરિપત્ર સૂચવે છે કે તે નક્કી કરવામાં આવ્યું હતું:

"..... ૩૧ માર્ચ, ૨૦૦૩ સુધી સમયમર્યાદા લંબાવવી જેથી ડિફોલ્ટર એકમો પૂર્વ–કાર્યોત્તર પર્યાવરણીય મંજૂરી મેળવવા માટે આ છેલ્લી અને અંતિમ તકનો લાભ લઈ શકે.

૩. ૧૪ મે ૨૦૦૨ના પરિપત્રમાં, પ્રોજેક્ટના રોકાણ ખર્ચના આધારે નિર્ધારિત ભંડોળમાં ક્રમિક યોગદાનને આધિન, એક્ષ પોસ્ટ ફેક્ટો એટલે કે પુર્વવર્તી અસરથી ઈસી માટે મંજૂરી આપવામાં આવી હતી.પ્રથમ અને બીજા પ્રતિવાદીઓએ ૧૪ મે ૨૦૦૨ના પરિપત્રને ગુજરાત હાઈકોર્ટ સમક્ષ પડકાર્યો હતો.ત્યારબાદ કાર્યવાહી એનજીટીને ટ્રાન્સફર કરવામાં આવી હતી. એનજીટીએ ૮ જાન્યુઆરી, ૨૦૧૬ના રોજ તેના નિર્ણયમાં જણાવ્યું હતું કે કાયદો એક્ષ પોસ્ટ ફેક્ટો એટલે કે પુર્વવર્તી અસરથી મંજૂરી આપવાની મંજૂરી આપતો નથી અને ૧૪ મે, ૨૦૦૨નો પરિપત્ર આંતરિક સંદેશાવ્યવહાર હતો અને ૨૭ જાન્યુઆરી,

૧૯૯૪ના રોજ ઈઆઈએ જાહેરનામાની જોગવાઈઓને ઓવરરાઇડ કરતો નથી, જે પર્યાવરણ (સંરક્ષણ) અધિનિયમ, ૧૯૮૬ની કલમ ૩ દ્વારા આપવામાં આવેલી વૈધાનિક સત્તાઓનો ઉપયોગ કરીને બહાર પાડવામાં આવી હતી.

૪. કાયદાની કોઈપણ જોગવાઈના સંદર્ભમાં "એક્ષ પોસ્ટ ફેક્ટો એટલે કે પુર્વવર્તી અસરથી પર્યાવરણીય મંજૂરી" ની વિભાવના ટકાઉ ન હોવાનું માનીને, એનજીટીએ નીચેના નિર્દેશો જારી કર્યાઃ

(i) એમ. ઓ. ઈ. એફ., ગુજરાત રાજ્ય, ગુજરાત પ્રદૂષણ નિયંત્રણ બોર્ડ ૭ અને જિલ્લા કલેક્ટર સહિત ભારત સંઘના સત્તાવાળાઓ ૧૯૯૪ના ઈ. આઈ. એ. જાહેરનામા દ્વારા આવરી લેવામાં આવેલી ઔદ્યોગિક પ્રવૃત્તિ માટે સ્ક્રીનીંગ, સ્કોપિંગ, જાહેર સુનાવણી અને નિર્ણયને પૂર્ણ કરવા જેવા જાહેરનામા દ્વારા ફરજિયાત પગલાં લીધા વિના સંમતિ આપશે નહીં.

(૨) છઠ્ઠાથી નવમા પ્રતિવાદીઓના ઔદ્યોગિક એકમોને આપવામાં આવેલ ઈસી રદ કરવામાં આવશે.

(૩) માન્ય ઈસી અને સંચાલન માટેની સંમતિ વિના ચલાવવામાં આવતી તમામ ઔદ્યોગિક પ્રવૃત્તિઓ એક મહિનાની અંદર બંધ કરવામાં આવશે.

(૪) દરેક એકમો પર્યાવરણીય અધઃપતન માટે ૧૦ લાખ રૂપિયાનું વળતર જમા કરાવશે; અને

(૫) જમા કરાયેલી રકમનો ઉપયોગ ગુજરાત રાજ્યમાં અંકલેશ્વરના ઔદ્યોગિક વિસ્તારમાં અને તેની આસપાસના પર્યાવરણની પુનઃસ્થાપના માટે કરવામાં આવશે.

૫. ઉપરોક્ત નિર્દેશોથી પ્રભાવિત થયેલા એનજીટી સમક્ષ ખાનગી પ્રતિવાદીઓ આ પ્રમાણે છેઃ

(i) યુનાઇટેડ ફોસ્ફરસ લિમિટેડ–છઠ્ઠો પ્રતિવાદી;

(૨) વિશિષ્ટ રસાયણો–સાતમો પ્રતિવાદી;

(૩) દર્શક પ્રાઇવેટ લિમિટેડ–આઠ પ્રતિવાદી; અને

(૪) નિરાયુ પ્રાઇવેટ લિમિટેડ–નવમો સામાવાળા.

ખાનગી પ્રતિવાદીઓ ગુજરાત રાજ્યના અંકલેશ્વરના ઔદ્યોગિક વિસ્તારમાં ફાર્માસ્યુટિકલ્સ અને જથ્થાબંધ દવાઓના ઉત્પાદનમાં રોકાયેલા છે.એલેમ્બિક ફાર્માસ્યુટિકલ્સ લિમિટેડ આ અદાલત સમક્ષ મુખ્ય અપીલ કરનાર અપીલકર્તા છે.ગુજરાત હાઇકોર્ટ દ્વારા મંજૂર કરાયેલી એકીકરણની યોજના અનુસાર ૨૦૦૨માં દર્શક પ્રાઇવેટ લિમિટેડનું અપીલકર્તા સાથે વિલિનીકરણ થયું હતું.નિરાયુ પ્રાઇવેટ લિમિટેડને ૧ જાન્યુઆરી ૨૦૦૮ના રોજ મંદીના વેચાણ હેઠળ અપીલકર્તા દ્વારા હસ્તગત કરવામાં આવી હતી.આ કવાયતને પગલે અગાઉના દર્શક પ્રાઇવેટ લિમિટેડ અને નિરાયુ પ્રાઇવેટ લિમિટેડના ઉત્પાદન એકમો અનુક્રમે એપીઆઇ–I અને એપીઆઇ–II તરીકે જાણીતા બન્યા છે.

<u>૧૯૯૪નું ઈઆઈએ જાહેરનામું</u>

૬. પર્યાવરણ સંરક્ષણ અધિનિયમ ૧૯૮૬ની કલમ ૩ (૧) અને કલમ ૩ (૨) ની કલમ (વી) હેઠળ તેની સત્તાનો ઉપયોગ કરીને પર્યાવરણ (સંરક્ષણ) નિયમો ૧૯૮૬૮ના નિયમ ૫ (૩) (ડી) સાથે વાંચીને પર્યાવરણ મંત્રાલય દ્વારા ૨૭ જાન્યુઆરી ૧૯૯૪ના રોજ ઈઆઈએ જાહેરનામું બહાર પાડવામાં આવ્યું હતું.ઈઆઈએ (ઈઆઈએ) સૂચનામાં નિયત કરવામાં આવ્યું હતું કેઃ

"...સત્તાવાર રાજપત્રમાં આ જાહેરનામાના પ્રકાશનની તારીખ અને તે તારીખથી, આ જાહેરનામાની અનુસૂચિ–૧માં સૂચિબદ્ધ કોઈપણ પ્રવૃત્તિ (જો પ્રદૂષણનો ભાર હાલની પ્રવૃત્તિ કરતાં વધી જાય તો) અથવા નવા પ્રોજેક્ટનું વિસ્તરણ અથવા આધુનિકીકરણ, ભારતના કોઈપણ ભાગમાં હાથ ધરવામાં આવશે નહીં, સિવાય કે તેને આ જાહેરનામામાં હવે પછી નિર્દિષ્ટ કરવામાં આવેલી પ્રક્રિયા અનુસાર કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા પર્યાવરણીય મંજૂરી આપવામાં આવી હોય."

૭. ઈઆઈએ (ઈઆઈએ) સૂચનામાં નિયત કરવામાં આવ્યું હતું કે કોઈપણ વ્યક્તિ કે જે અનુસૂચિ–૧ માં સૂચિબદ્ધ નવો પ્રોજેક્ટ હાથ ધરવા અથવા હાલના ઉદ્યોગનું વિસ્તરણ અથવા આધુનિકીકરણ કરવા માંગે છે, તે સચિવ, એમઓઈએફને અરજી રજૂ કરશે. અનુસૂચિ–૧ ની એન્ટ્રી ૮ માં જથ્થાબંધ દવાઓ અને ફાર્માસ્યુટિકલ્સના ઉત્પાદનમાં રોકાયેલા ઉદ્યોગોનો સમાવેશ થાય

છે.અરજીની સાથે અન્ય બાબતોની સાથે, ઈ. આઇ. એ. અહેવાલ અને સમયાંતરે એમ. ઓ. ઈ. એફ. દ્વારા કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા બહાર પાડવામાં આવેલી માર્ગદર્શિકા અનુસાર તૈયાર કરવામાં આવેલી પર્યાવરણીય વ્યવસ્થાપન યોજના સહિત પ્રોજેક્ટ અહેવાલ હોવો જરૂરી હતો.સૂચનામાં નિયત એજન્સી દ્વારા મૂલ્યાંકન અને મૂલ્યાંકન સહિત અરજી સબમિટ કરવા પર અનુસરવાની પ્રક્રિયા દર્શાવવામાં આવી છે.કલમ 3 (એ) એ જોગવાઈ કરી હતી કેઃ

“.....જ્યાં સુધી પર્યાવરણીય અને સ્થળ મંજૂરી પ્રાપ્ત ન થાય ત્યાં સુધી પ્રોજેક્ટની સ્થાપના સાથે સંબંધિત કોઈ બાંધકામ કાર્ય મુખ્યત્વે અથવા અન્યથા હાથ ધરવામાં આવી શકશે નહીં."

૮. ૧૦ એપ્રિલ ૧૯૯૭ના રોજ, ૧૯૯૪ના ઈઆઇએ જાહેરનામામાં ત્રીસ શ્રેણીની પ્રવૃત્તિઓ માટે જાહેર સુનાવણી ફરજિયાત બનાવીને સુધારો કરવામાં આવ્યો હતો, જેમાં ઈસીની જરૂર હતી. ૫ નવેમ્બર ૧૯૯૮ના રોજ, એમ. ઓ. ઈ. એફ. એ એક પરિપત્ર રેકોર્ડિંગ બહાર પાડ્યું હતું કે ૧૯૯૪ની ઈ. આઇ. એ. સૂચના ૨૭ જાન્યુઆરી ૧૯૯૪થી અમલમાં હોવા છતાં, સૂચના દ્વારા આવરી લેવામાં આવેલા એકમો અગાઉના ઈસી મેળવ્યા વિના સ્થાપિત કરવામાં આવ્યા હતા. જી. પી. સી. બી. એ એમ. ઓ. ઈ. એફ. ની સલાહ છતાં એકમોને માન્ય ઈસી વગર કામ કરવાની મંજૂરી આપી હતી. આ પૃષ્ઠભૂમિમાં, ૫ નવેમ્બર ૧૯૯૮ના પરિપત્રમાં જોગવાઈ કરવામાં આવી હતી કેઃ“આવી દરખાસ્તોની સંખ્યા મોટી

હોવાથી અને ઘણા એકમોએ ખરેખર અજ્ઞાનતાને કારણે પર્યાવરણીય મંજૂરી માટે અરજી કરી નથી, તેથી ગુણદોષના આધારે પર્યાવરણીય મંજૂરી માટે તેમના કેસને ધ્યાનમાં લેવાનો નિર્ણય લેવામાં આવ્યો છે.આ ફક્ત તે જ દરખાસ્તોને લાગુ પડશે જે ૩૧ માર્ચ, ૧૯૯૯ સુધી મંત્રાલયમાં પ્રાપ્ત થાય છે.સાથે સાથે રાજ્ય પ્રદૂષણ નિયંત્રણ બોર્ડને પણ પર્યાવરણીય મંજૂરી માટે અરજી કરવા માટે એકમોને જરૂરી નોટિસો જારી કરવાની સલાહ આપવામાં આવી છે.જે એકમોએ પહેલેથી જ ઉત્પાદન શરૂ કરી દીધું હોય તેવા કિસ્સામાં, અમે ગુણદોષ પર દરખાસ્તો પર વિચાર કરી શકીએ છીએ અને જો જરૂરી હોય તો વધારાના શમનકારી પગલાં સૂચવી શકીએ છીએ.આ કિસ્સાઓમાં સક્ષમ અધિકારીની મંજૂરી પછી ઔપચારિક પર્યાવરણીય મંજૂરી જારી કરવામાં આવશે."

૯. ૨૭ ડિસેમ્બર ૨૦૦૦ના રોજ એક પરિપત્ર દ્વારા, એમ. ઓ. ઈ. એફ. એ તમામ રાજ્ય પ્રદૂષણ નિયંત્રણ બોર્ડને તમામ ડિફોલ્ટર એકમોને નવી નોટિસો જારી કરવા નિર્દેશ આપ્યો હતો અને ઈસી મેળવવા માટેની સમયમર્યાદા ૩૧ માર્ચ ૧૯૯૯થી વધારીને ૩૦ જૂન ૨૦૦૧ કરી હતી.આમ છતાં, એવા ગુનેગાર એકમો હતા કે જેઓ ક્યાં તો ચૂંટણી પંચ માટે અરજી કરવામાં નિષ્ફળ ગયા હતા અથવા વિસ્તૃત તારીખ પહેલાં જાહેર સુનાવણીની જરૂરિયાત પૂર્ણ કરવામાં નિષ્ફળ ગયા હતા.૧૪ મે ૨૦૦૨ના પરિપત્ર દ્વારા, સમયમર્યાદા ૩૧ માર્ચ ૨૦૦૩ સુધી લંબાવવામાં આવી હતી.પરિપત્રમાં જણાવવામાં આવ્યું હતું કેઃ

"ઉપરોક્ત બાબતોને ધ્યાનમાં રાખીને, સમયમર્યાદા ૩૧ માર્ચ ૨૦૦૩ સુધી લંબાવવાનો નિર્ણય લેવામાં આવ્યો છે જેથી ડિફોલ્ટર એકમો પૂર્વ–કાર્યોત્તર પર્યાવરણીય મંજૂરી મેળવવા માટે આ છેલ્લી અને અંતિમ તકનો લાભ લઈ શકે.આ એવા તમામ એકમોને લાગુ પડશે, જેમણે ૨૭ જાન્યુઆરી ૧૯૯૪ના ઇઆઇએ જાહેરનામાનું ઉલ્લંઘન કરીને પર્યાવરણીય મંજૂરી મેળવ્યા વિના બાંધકામ પ્રવૃત્તિઓ/કામગીરી શરૂ કરી હતી."

૧૦. પરિપત્રના સંદર્ભમાં, વિસ્તરણની માંગ કરનારા ડિફોલ્ટર એકમોએ પ્રોજેક્ટમાં રોકાણ સાથે જોડાયેલા ક્રમિક સ્કેલ પર "ભારતીય પ્રોજેક્ટ વિસ્તારોમાં સામુદાયિક વિકાસના પગલાં સહિત ઇકો–ડેવલપમેન્ટ પગલાં" માટે એક અલગ ભંડોળ નક્કી કરવાનું હતું.આ એક કોષ્ટક સ્વરૂપમાં દર્શાવવામાં આવ્યું હતું જે આ રીતે વાંચે છેઃ

એ.	૧૦૦ કરોડ સુધીના રોકાણવાળા પ્રોજેક્ટ	૧ % ઓછામાં ઓછા ૫૦,૦૦૦ સાથે પ્રોજેક્ટનો ખર્ચ
બી.	૧૦૦ કરોડથી વધુ અને ૧૦૦૦ કરોડ સુધીના રોકાણવાળા પ્રોજેક્ટ	૦.૫% પ્રોજેક્ટના ખર્ચનો વિષય ઓછામાં ઓછો ૧ કરોડ અને મહત્તમ ૨.૫૦ કરોડ
સી.	રોકાણ સાથે યોજનાઓ ૧૦૦૦ કરોડથી વધુ	૦.૨૫ % મહત્તમ ૫ કરોડ સુધીના પ્રોજેક્ટના ખર્ચની રકમ

લંબાવેલી સમયમર્યાદાનું પાલન કરવામાં નિષ્ફળ રહેલા એકમો સામે કાર્યવાહી કરવાની હતી.

૧૪ મે, ૨૦૦૨ના રોજ બહાર પાડવામાં આવેલા એક્ષ પોસ્ટ ફેક્ટો એટલે કે પુર્વવર્તી અસરથી પરિપત્રને પડકાર

૧૧. ૧૪ મે ૨૦૦૨ના પરિપત્રને પડકારતી ગુજરાત હાઈકોર્ટ સમક્ષ વર્તમાન મુખ્ય અપીલમાં પ્રથમ અને બીજા પ્રતિવાદીઓ દ્વારા બંધારણની કલમ ૨૨૬ હેઠળ અરજી દાખલ કરવામાં આવી હતી અને ઔદ્યોગિક એકમોને આપવામાં આવેલી મંજૂરીઓને રદ કરવાની માંગ કરવામાં આવી હતી.આ કેસ ૨૧ એપ્રિલ ૨૦૧૫ના રોજ ગુજરાત હાઈકોર્ટ દ્વારા એનજીટીની પશ્ચિમી ઝોનલ બેન્ચને ટ્રાન્સફર કરવામાં આવ્યો હતો.એનજીટીએ ૮ જાન્યુઆરી ૨૦૧૬ના તેના ચુકાદા દ્વારા ૧૪ મે ૨૦૦૨ના પરિપત્રને રદ કર્યો હતો અને પરિણામી નિર્દેશો જારી કર્યા હતા જે આ ચુકાદાના અગાઉના ભાગમાં નોંધવામાં આવ્યા છે.એનજીટી સમક્ષ સાતમા સામાવાળા ચુનિક કેમિકલ્સ લિમિટેડે એનજીટીના ચુકાદા સામે સમીક્ષા અરજી દાખલ કરી હતી જેને ફગાવી દેવામાં આવી હતી.અસરગ્રસ્ત ઔદ્યોગિક એકમો અને એમઓઈએફ આ અદાલત સમક્ષ અપીલમાં છે.

૧૨. ચુકાદો આપવાનો મુદ્દો એ છે કે શું તેને ધ્યાનમાં રાખીને

૧૯૯૪ના ઈ. આઈ. એ. જાહેરનામા હેઠળ અગાઉના ઈસીની જરૂરિયાત, ઔદ્યોગિક એકમો માટે એક્ષ પોસ્ટ ફેક્ટો એટલે કે પુર્વવર્તી અસરથી ઈસી માટેની જોગવાઈ ૧૪ મે ૨૦૦૨ના પરિપત્ર દ્વારા માન્ય રીતે કરી શકાય છે.

૧૩. રજૂઆતો દરમિયાન, એલેમ્બિક ફાર્માસ્યુટિકલ્સ લિમિટેડ વતી હાજર રહેલા વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી કપિલ સિબ્બલે નીચેની રજૂઆતો કરવા વિનંતી કરી છેઃ

(i) આ મુદ્દો શૈક્ષણિક છે કારણ કે અપીલકર્તાના બંને એકમોને જાહેર સુનાવણી હાથ ધર્યા પછી અને તમામ ભૌતિક પરિબળોને ધ્યાનમાં લીધા પછી ઘણી ઊંચી ક્ષમતામાં અનુગામી વિસ્તરણ માટે ઈસી આપવામાં આવી છે.રજૂઆતના સમર્થનમાં સંબંધિત વિગતો નીચે મુજબ છેઃ

દર્શક પ્રાઇવેટ લિમિટેડ (એપીઆઇ –I)

(અ) ૧૪ મે ૨૦૦૩ના રોજ દર મહિને ૧૫ મેટ્રિક ટનની ક્ષમતા માટે ઈસીની મંજૂરી આપવામાં આવી હતી;

(બી) દર મહિને ૧૫ એમ. ટી. થી વધારીને ૨૫ એમ. ટી. કરવા માટે ૧૬ એપ્રિલ, ૨૦૦૮ના રોજ ઈસીની મંજૂરી આપવામાં આવી હતી; અને

(સી) દર મહિને ક્ષમતાને ૨૫ મેટ્રિક ટનથી વધારીને ૭૫ મેટ્રિક ટન કરવા માટે ૩૧ જાન્યુઆરી, ૨૦૧૭ના રોજ ઈસીની મંજૂરી આપવામાં આવી હતી.

<u>નિરાયુ પ્રાઇવેટ લિમિટેડ (એપીઆઇ–II)</u>

(a) ૧૪ મે ૨૦૦૩ના રોજ દર મહિને ૪૭ મેટ્રિક ટનની ક્ષમતા માટે ઈસીની મંજૂરી આપવામાં આવી હતી; અને

(b) ૨૦ ડિસેમ્બર ૨૦૧૬ના રોજ એક ચૂંટણી પંચની મંજૂરી આપવામાં આવી હતી.

દર મહિને ૩૦૦ એમ. ટી. ની ક્ષમતામાં વધારો.

(ii) ૧૯૯૪ના ઈ. આઈ. એ. જાહેરનામામાં "પહેલાં" શબ્દને બાકાત રાખવામાં આવ્યો છે.આ ૧૪ સપ્ટેમ્બર ૨૦૦૬ના ઈઆઈએ જાહેરનામાથી વિપરીત છે જે "પૂર્વ" ઈસીની જરૂરિયાતને નિર્ધારિત કરે છે. ૧૪ સપ્ટેમ્બર, ૨૦૦૬ના જાહેરનામા હેઠળ અગાઉની ચૂંટણી પંચની રચના ફરજિયાત છે, પરંતુ તે ૨૭ જાન્યુઆરી, ૧૯૯૪ના અગાઉના જાહેરનામા હેઠળ ન હતી.

(૩) અગાઉની જાહેર સુનાવણી હાથ ધર્યા પછી એકવાર ઘણી મોટી ક્ષમતા માટે ચૂંટણી પંચની મંજૂરી આપવામાં આવે, તો ઓછી ક્ષમતા માટે પ્રથમ ચૂંટણી પંચ માન્ય હતું કે કેમ તે પ્રશ્નનું કોઈ મહત્વ નથી.બંને એકમોમાં મોટી ક્ષમતા માટે ઈસી હોવાથી, ઓછી ક્ષમતા માટે ઈસી આપવા માટેનો સંતોષ સમાવિષ્ટ થઈ જશે.

(iv) ૧૯૯૪નું ઈઆઈએ જાહેરનામું અપીલકર્તાના બે એકમો (એપીઆઈ–I અને એપીઆઈ–II) ને લાગુ પડતું ન હતું.૧૯૯૪ના ઈ. આઈ. એ. જાહેરનામાની સ્પષ્ટીકરણાત્મક નોંધની કલમ ૮માં જોગવાઈ કરવામાં

આવી છે કે જ્યાં ૨૭ જાન્યુઆરી ૧૯૯૪ પહેલાં જી. પી. સી. બી. પાસેથી ૧૦ નો ઓબ્જેક્શન સર્ટિફિકેટ મેળવવામાં આવ્યું હોય, ત્યાં ઇ. સી. ની જરૂર નથી.આ સંદર્ભમાં એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કેઃ

(અ) ૧૭ જુલાઈ ૧૯૯૨ના રોજ, જી. પી. સી. બી. એ એપીઆઇ–I ના ઉત્પાદન એકમની સ્થાપના અને ઉત્પાદન માટે એન. ઓ. સી. આપી;
(બી) ૨૯ મે ૧૯૯૭ અને ૨૭ જુલાઈ ૧૯૯૮ ના રોજ, જી. પી. સી. બી. એ એપીઆઇ–I ને હવા (પ્રદૂષણ નિવારણ અને નિયંત્રણ) અધિનિયમ ૧૯૮૧૧૧ હેઠળ કામ કરવાની અધિકૃતતા આપી;
(સી) ૧૧ ઓક્ટોબર ૧૯૯૯ના રોજ, જી. પી. સી. બી. એ એપીઆઇ–I ને પાણી (પ્રદૂષણ નિવારણ અને નિયંત્રણ) અધિનિયમ ૧૯૭૪–૧૨ હેઠળ કામ કરવાની અધિકૃતતા આપી;

(ડી) ૨૪ મે ૧૯૮૫ના રોજ, જી. પી. સી. બી. એ એપીઆઇ–II ને જળ અધિનિયમ હેઠળ સંમતિ આદેશ આપ્યો; (ઇ) ૯ ઓક્ટોબર ૧૯૯૧ના રોજ, જી. પી. સી. બી. એ એપીઆઇ–II ને સ્થળ મંજૂરી પ્રમાણપત્ર આપ્યું;

(એફ) ૧૨ મે ૧૯૯૩ના રોજ, જી. પી. સી. બી. એ. પી. આઇ.–૨ને દવાઓની સ્થાપના અને ઉત્પાદન માટે એન. ઓ. સી. આપી; (જી) ૨૩ સપ્ટેમ્બર ૧૯૯૩ અને ૧૩ નવેમ્બર ૧૯૯૯ના રોજ, જી. પી. સી. બી. એ.

પી. આઈ.–૨ને જળ અધિનિયમ હેઠળ સંમતિ આપી; (એચ) ૧૪ ડિસેમ્બર ૨૦૦૧ના રોજ, જી. પી. સી. બી. એ. પી. આઈ.–૨ને જોખમી કચરો (વ્યવસ્થાપન અને સંચાલન) નિયમો ૧૯૮૯–૧૩ હેઠળ કામ કરવા માટે અધિકૃતતા આપી; અને

(૧ સપ્ટેમ્બર, ૧૯૯૯,૧૪ ડિસેમ્બર, ૨૦૦૧ અને ૭ માર્ચ, ૨૦૦૮ના રોજ જી. પી. સી. બી. એ એપીઆઇ–II ને એકીકૃત સંમતિ અને અધિકૃતતા આપી હતી.

(v) ૧૯૯૪ના ઇ. આઇ. એ. જાહેરનામા હેઠળ જાહેર સુનાવણી ફરજિયાત નહોતી.સ્પષ્ટીકરણ નોંધની કલમ ૪ એવા પ્રોજેક્ટના કિસ્સામાં સુનાવણી માટે બોલાવવાની વિવેકબુદ્ધિ આપે છે જે મોટા પાયે વિસ્થાપનનું કારણ બની શકે છે અથવા ગંભીર પર્યાવરણીય અસરો સાથે;

(vi) જો એનજીટીનો આદેશ પ્રવર્તે છે, તો અપીલકર્તા પૂર્વગ્રહયુક્ત થશે અને તેને ભરપાઈ ન કરી શકાય તેવું નુકસાન થશે.અપીલકર્તાએ ૨૯૩ કરોડથી વધુનું રોકાણ કર્યું છે અને ૧૦૦૦થી વધુ કામદારોને રોજગારી આપી છે; અને

(vii) એનજીટી સમક્ષ અરજદાર રહેલા પ્રથમ સામાવાળાએ સમાન મંજૂરીઓ આપવામાં આવેલી નેવુંથી વધુ જુદી જુદી સંસ્થાઓમાંથી માત્ર અપીલકર્તા અને અન્ય બેને નિશાન બનાવવાનું પસંદ કર્યું હતું.અમુક પસંદગીના એકમોની આ ચેરી પિકિંગ કાર્યવાહીની દુર્ભાવનાપૂર્ણ પ્રકૃતિ દર્શાવે છે.

૧૪. તેમની રજૂઆતો દરમિયાન, યુનાઇટેડ ફોસ્ફરસ લિમિટેડ વતી હાજર રહેલા વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી સી. યુ. સિંહે નીચેની રજૂઆતો કરવા વિનંતી કરી છેઃ

(i) ૫ નવેમ્બર ૧૯૯૮ના પરિપત્ર, જેના દ્વારા ૧૯૯૪ના ઈ. આઈ. એ. જાહેરનામા હેઠળ ઈ. સી. મેળવવાની સમયમર્યાદા ૩૦ જૂન ૨૦૦૧ સુધી લંબાવવામાં આવી હતી, તેને પડકારવામાં આવ્યો ન હતો.૫ નવેમ્બર ૧૯૯૮ના પરિપત્રમાં ખાસ નોંધ્યું હતું કે રાજ્ય પ્રદૂષણ નિયંત્રણ બોર્ડે એમ. ઓ. ઈ. એફ. ની સલાહ છતાં એકમોને માન્ય ઈ. સી. વગર કામ કરવાની મંજૂરી આપી હતી;

((૨) યુનાઇટેડ ફોસ્ફરસ લિમિટેડ પાસે તમામ જરૂરી ઈસી હતા જે જી. પી. સી. બી. દ્વારા હાલની અને વિસ્તૃત ક્ષમતા માટે મંજૂર કરવામાં આવ્યા હતા.આ સંદર્ભમાં રજૂઆત કરવામાં આવી છેઃ

(અ) ૧૭ જુલાઈ ૨૦૦૩ના રોજ ફોરેટ અને ટર્બ્યુફોઝ (દર મહિને ૩૦૦ મેટ્રિક ટન સંયુક્ત) અને એસેફેટ (દર મહિને ૮૦ મેટ્રિક ટન) ના ઉત્પાદન માટે ઈસીની મંજૂરી આપવામાં આવી હતી;

(બી) જંતુનાશકો અને મધ્યવર્તી ઉત્પાદનોના ઉત્પાદનની ક્ષમતાના વિસ્તરણ માટે ૧૫ એપ્રિલ ૨૦૦૮ના રોજ ઈસીની મંજૂરી આપવામાં આવી હતી.ફોરેટ અને ટેરબુફોઝનું ઉત્પાદન દર મહિને ૩૦૦ એમ. ટી. થી વધારીને ૫૦૦ એમ. ટી. કરવામાં આવ્યું હતું અને એસેફેટનું ઉત્પાદન દર મહિને ૧૦૦૦ એમ. ટી. કરવામાં આવ્યું હતું.

(c) દર મહિને ૯૫૪૬ મેટ્રિક ટનની વધેલી ક્ષમતા માટે ૧૦ જાન્યુઆરી ૨૦૨૦ના રોજ ચૂંટણી પંચની મંજૂરી આપવામાં આવી હતી; G (iii) મુખ્ય અપીલમાં પ્રથમ સામાવાળા ફરિયાદીએ ૧૭ જુલાઈ ૨૦૦૩ના રોજ ચૂંટણી પંચની મંજૂરી પહેલાં ૧૬ જાન્યુઆરી ૨૦૦૨ના રોજ યોજાયેલી જાહેર સુનાવણીમાં હાજરી આપી હતી અને કોઈ વાંધો ઉઠાવ્યો ન હતો; (iv) જો એનજીટીનો આદેશ માન્ય રહેશે, તો અપીલકર્તાને પૂર્વગ્રહ થશે અને તેને ભરપાઈ ન કરી શકાય તેવું નુકસાન થશે.અપીલકર્તાએ આશરે ૪૦૦ કાયમી અને કરાર કામદારોને રોજગારી આપી છે
તેના ઉત્પાદન એકમમાં; અને

(v) પ્રથમ અને બીજા પ્રતિવાદીઓ દ્વારા પડકાર ઈઆઈએ સૂચના ૧૯૯૪ માટે હતો જે અપીલકર્તાના ઉત્પાદન એકમને લાગુ પડતો ન હતો.સંબંધિત સમયે, અપીલકર્તાને ઈસી મેળવવામાંથી મુક્તિ આપવામાં આવી હતી કારણ કે તેની પાસે તમામ જરૂરી પરવાનગીઓ હતી.આ સંદર્ભમાં રજૂઆત કરવામાં આવી છેઃ

(અ) ૩ ઓક્ટોબર ૧૯૯૨ના રોજ, જી. પી. સી. બી. એ એન. ઓ. સી. ને મંજૂરી આપી
ઉત્પાદન એકમ સ્થાપવા માટે અપીલકર્તા;

(બી) ૧૭ નવેમ્બર ૧૯૯૫ અને ૨ એપ્રિલ ૧૯૯૬ ના રોજ, જી. પી. સી. બી. એ વધારાના ઉત્પાદનોના વિસ્તરણ અને ઉત્પાદન માટે એન. ઓ. સી. મંજૂર કર્યા;

(સી) ૨૭ ઓગસ્ટ ૨૦૦૯ના રોજ, જી. પી. સી. બી. એ એકીકૃત મંજૂરી આપી હતી.
અપીલકર્તાઓના ઉત્પાદન એકમની સંમતિ અને અધિકૃતતા;

(ડી) ૨૫ જુલાઈ ૨૦૧૨ ના રોજ, જી. પી. સી. બી. એ એન. ઓ. સી. જારી કરી

અપીલકર્તાના ઉત્પાદન એકમનું વિસ્તરણ; અને

(ઈ) ૧૧ મે ૨૦૧૫ અને ૨૭ મે ૨૦૧૭ના રોજ, જી. પી. સી. બી. એ વિસ્તૃત કામગીરી માટે એકીકૃત સંમતિ અને અધિકૃતતા આપી હતી.

૧૫. યુનિક કેમિકલ્સ લિમિટેડ વતી હાજર રહેલા વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ ડૉ. અભિષેક સિંઘવીએ નીચેની રજૂઆતો કરવા વિનંતી કરી હતીઃ

(i) એનજીટી પાસે ટેચી તાગી તારા વિરુદ્ધ રાજેન્દ્ર સિંહ ભંડારી અને અન્ય કેસમાં આ અદાલતના નિર્ણયને ધ્યાનમાં રાખીને પ્રથમ અને બીજા પ્રતિવાદીઓ દ્વારા દાખલ કરવામા આવેલી અરજીને ધ્યાનમાં **લેવાનો અધિકારક્ષેત્ર નથી.**

(ii) ૨૦૦૭માં મંજૂર કરાયેલ ઇસીએ ૨૦૦૨માં મંજૂર કરાયેલ અગાઉની ઇસીને રદ કરી દીધી હતી.

તેથી, અગાઉના ઇસીની માન્યતાનો પ્રશ્ન ઊભો થતો નથી.આ સંદર્ભમાં રજૂઆત કરવામાં આવી છેઃ

(અ) ૨૩ ડિસેમ્બર ૨૦૦૨ના રોજ જથ્થાબંધ દવાઓ અને મધ્યવર્તી દવાઓના ઉત્પાદન માટે દર મહિને ૭૮.૦૨ મેટ્રિક ટનની ક્ષમતા માટે ઈસીની મંજૂરી આપવામાં આવી હતી;

(બી) ઉત્પાદન ક્ષમતા દર મહિને ૭૮.૦૨ એમટીથી વધારીને ૧૧૬.૧૨ એમટી કરવા માટે ૮ ઓગસ્ટ ૨૦૦૭ના રોજ ઈસીની મંજૂરી આપવામાં આવી હતી; અને

(સી) ઉત્પાદન ક્ષમતાને દર મહિને ૨૯૦ એમટી સુધી વધારવા માટે ૩૦ જૂન ૨૦૧૮ના રોજ ઈસીની મંજૂરી આપવામાં આવી હતી.૧૦ એપ્રિલ ૨૦૧૯ના રોજ, ઉપરોક્ત ઈ. સી. માં સુધારો કરવામાં આવ્યો હતો, જેમાં અપીલકર્તા દ્વારા ઉત્પાદિત ઉત્પાદનોની સંખ્યામાં વધારો કરવાની મંજૂરી આપવામાં આવી હતી.

(૩) અપીલકર્તાને આપવામાં આવેલી કાર્યોત્તર મંજૂરીને ગોવા ફાઉન્ડેશન વિરુદ્ધ ભારત સંઘ ૧૫માં આ અદાલતના નિર્ણયના સંદર્ભમાં એનજીટીના આદેશ દ્વારા રદ કરી શકાતી નથી, જ્યાં ૧૪ મે ૨૦૦૨ના પરિપત્રના સંદર્ભમાં ૯૫ ઔદ્યોગિક પરિયોજનાઓને કાર્યોત્તર મંજૂરી આપવામાં આવી હતી.તદનુસાર, અપીલકર્તાઓના ઉત્પાદન એકમો બંધ કરવાનો કોઈ પ્રશ્ન ઊભો થઈ શકે નહીં;

(૪) ૧૯૯૭માં ૧૯૯૪ના ઈ. આઈ. એ. જાહેરનામામાં સુધારા દ્વારા એક્ષ પોસ્ટ ફેક્ટો એટલે કે પુર્વવર્તી અસરથી જાહેર સુનાવણીની જરૂરિયાત રજૂ કરવામાં આવી હતી.આ અદાલતે લાફાર્જ ઉમિયમ માઈનિંગ પ્રાઈવેટ લિમિટેડ વિરુદ્ધ યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા કેસમાં એક્ષ પોસ્ટ ફેક્ટો એટલે કે પુર્વવર્તી અસરથી જાહેર સુનાવણીની કાયદેસરતાને સમર્થન આપ્યું છે.

(૫) વિવિધ કિસ્સાઓમાં જ્યાં કાયદાનું ઉલ્લંઘન થયું હોય, ત્યાં આ અદાલતે ઉદ્યોગ દ્વારા હાથ ધરવામાં આવેલા નોંધપાત્ર રોકાણ અને વિસ્તરણને ધ્યાનમાં રાખીને બંધ કરવાનો આદેશ આપ્યો નથી.ઈલેક્ટ્રોથર્મ લિમિટેડ વિરુદ્ધ પટેલ કેસમાં, આ અદાલતે પ્લાન્ટ બંધ કરવાનો આદેશ આપ્યો ન હતો કારણ કે નોંધપાત્ર વિસ્તરણ પહેલેથી જ થઈ ચૂક્યું હતું અને ઉદ્યોગ કાર્યરત હતો;

(vi) જો એનજીટીનો આદેશ પ્રવર્તે છે, તો અપીલકર્તા પૂર્વગ્રહયુક્ત થશે અને તેને ભરપાઈ ન કરી શકાય તેવું નુકસાન થશે.અપીલકર્તાએ તેના ઉત્પાદન એકમમાં આશરે ૪૦૦ કર્મચારીઓને રોજગારી આપી છે.

(vii) ઈઆઈએ જાહેરનામું ૧૯૯૪ અપીલકર્તાના ઉત્પાદન એકમને લાગુ પડતું ન હતું.અપીલકર્તાના ઉત્પાદન એકમને ઈસી મેળવવામાંથી મુક્તિ

આપવામાં આવી હતી કારણ કે તેની પાસે તમામ જરૂરી પરવાનગીઓ હતી.આ સંદર્ભમાં રજૂઆત કરવામાં આવી છેઃ

(અ) ૩૦ સપ્ટેમ્બર ૧૯૯૫ના રોજ, જી. પી. સી. બી. એ હવાઈ અધિનિયમ હેઠળ 'હવાઈ સંમતિ આદેશ' જારી કર્યો;

(બી) ૯ જાન્યુઆરી ૧૯૯૬ના રોજ જી. પી. સી. બી. એ જોખમી કચરાના નિયમો હેઠળ અધિકૃતતા જારી કરી;

(સી) ૧૬ એપ્રિલ ૧૯૯૬ના રોજ જી. પી. સી. બી. એ જળ અધિનિયમ હેઠળ 'જળ સંમતિ આદેશ' જારી કર્યો;

(ડી) ૧૫ એપ્રિલ ૨૦૦૯ના રોજ જી. પી. સી. બી. એ અપીલકર્તાના ઉત્પાદન એકમને એકીકૃત સંમતિ અને અધિકૃતતા આપી;

(ઇ) ૧૧ જૂન ૨૦૧૦ અને ૨૬ જૂન ૨૦૧૨ ના રોજ, જી. પી. સી. બી. એ ૧૩ એપ્રિલ ૨૦૦૯ ના રોજ અપીલકર્તાને આપવામાં આવેલી એકીકૃત સંમતિ અને અધિકૃતતામાં સુધારો કર્યો;

(એફ) ૩૦ મે ૨૦૧૧ના રોજ, જી. પી. સી. બી. એ અપીલકર્તાના ઉત્પાદન એકમમાં ૪૦૦ કિલોવોટની ક્ષમતા ધરાવતો ગેસ આધારિત વીજ ઉત્પાદન પ્લાન્ટ સ્થાપવાની સંમતિ આપી;

(જી) ૨ નવેમ્બર ૨૦૧૩ના રોજ, જી. પી. સી. બી. એ અપીલકર્તાના ઉત્પાદન એકમને નવી એકીકૃત સંમતિ અને અધિકૃતતા આપી; અને

(જ) ૨૫ જાન્યુઆરી ૨૦૧૯ અને ૨૫ ઓક્ટોબર ૨૦૧૯ના રોજ, જી. પી. સી. બી. એ અપીલકર્તાના ઉત્પાદન એકમમાં ઉત્પાદિત કરવાની મંજૂરી ધરાવતા ઉત્પાદનોની સંખ્યામાં વધારો કરવા માટે અનુક્રમે નવી અને સુધારેલી એકીકૃત સંમતિ અને અધિકૃતતા આપી હતી.

૧૬. પ્રથમ અને બીજા પ્રતિવાદીઓ વતી હાજર રહેલા વિદ્વાન વકીલ શ્રી સિદ્ધાર્થ સીમએ આ અદાલત સમક્ષ નીચેની રજૂઆતો કરવા વિનંતી કરી છેઃ

(i) ૧૪ મે ૨૦૦૨ના રોજનું પરિપત્ર ગેરકાયદેસર છે કારણ કે પર્યાવરણીય ન્યાયશાસ્ત્ર એક્ષ પોસ્ટ ફેક્ટો એટલે કે પુર્વવર્તી અસરથી મંજૂરીઓના કોઈપણ ખ્યાલને માન્યતા આપતું નથી.કોઈપણ કાર્યોત્તર મંજૂરી રદબાતલ છે અને પરિપત્રનો લાભ આવા ઉદ્યોગને આપી શકાતો નથી.આ સંબંધમાં,

કોમન કોઝ વિ યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા કેસમાં આ અદાલતના નિર્ણય પર નિર્ભરતા મૂકવામાં આવી હતી;

(૨) ૧૪ મે, ૨૦૦૨ના રોજ બહાર પાડવામાં આવેલા પરિપત્રમાં તેના સ્રોત અથવા કાયદાના અધિકારનો ઉલ્લેખ નથી.પરિપત્રનો સ્રોત પર્યાવરણ સંરક્ષણ અધિનિયમ ૧૯૮૬ની કલમ ૩માં શોધી શકાતો નથી કારણ કે પરિપત્ર પર્યાવરણની ગુણવત્તાનું રક્ષણ અથવા સુધારો કરતું નથી.પરિપત્ર ડિફોલ્ટર્સને એક્ષ પોસ્ટ ફેક્ટો એટલે કે પુર્વવર્તી અસરથી મંજૂરી મેળવવાની મંજૂરી આપે છે અને કાયદાના પાલનને પ્રોત્સાહિત કરતું નથી; [૨૦૨૦] ૧૦ એસ. સી. આર.

(૩) કેન્દ્રીય પ્રદૂષણ નિયંત્રણ બોર્ડનો વ્યાપક પર્યાવરણીય પ્રદૂષણ સૂચકાંક અહેવાલ સૂચવે છે કે ગુજરાત રાજ્યના અંકલેશ્વરના ઔદ્યોગિક વિસ્તારમાં અને તેની આસપાસના હવા, પાણી અને માટીના પરિમાણો, જ્યાં ત્રણ ઔદ્યોગિક એકમો આવેલા છે, તે ભારતમાં સૌથી વધુ મહત્ત્વપૂર્ણ છે., અને

(૪) જો આ અદાલત એવું માને કે ઉદ્યોગોને બંધ કરવાનો આદેશ ન આપવો જોઈએ, તો પણ પર્યાવરણની પુનઃસ્થાપના માટે તેમના દ્વારા વળતર ચૂકવવાનો નિર્દેશ આપવો જોઈએ.આ ઉદ્યોગો પર્યાવરણીય મંજૂરીઓ વિના વર્ષોથી બેશરમ રીતે કાર્યરત છે.

૧૭. હરીફ રજૂઆતો અમારા વિચારણા માટે આવે છે.

૧૮. અમે સૌપ્રથમ પર્યાવરણ સંરક્ષણ અધિનિયમ ૧૯૮૬ હેઠળ બનાવેલા નિયમો અથવા નિયમોને રદ કરવા માટે એનજીટીના અધિકારક્ષેત્રને પડકારને સંબોધિત કરીએ છીએ.તમિલનાડુ પ્રદૂષણ નિયંત્રણ બોર્ડ વિરુદ્ધ સ્ટરલાઇટ ઇન્ડસ્ટ્રીઝ (I) લિમિટેડ ૧૯ ("સ્ટરલાઇટ") કેસમાં આ અદાલતે નેશનલ ગ્રીન ટ્રિબ્યુનલ એક્ટ ૨૦૧૦૨૦ હેઠળ એનજીટીને સોંપવામાં આવેલા ન્યાયિક કાર્યોનું વિશ્લેષણ કર્યું હતું.ન્યાયમૂર્તિ આર. એફ. નરીમાને બે ન્યાયાધીશોની બેન્ચ વતી બોલતા જણાવ્યું હતું કે કલમ ૧૬ હેઠળ તેના અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરતી વખતે, એનજીટી પર્યાવરણ સંરક્ષણ અધિનિયમ ૧૯૮૬ હેઠળ બનાવેલા નિયમો અથવા નિયમોને રદ કરી શકે નહીં.આ નિષ્કર્ષ પર પહોંચતા, કોર્ટે ભારત સંચાર નિગમ લિમિટેડ વિરુદ્ધ ટેલિકોમ રેગ્યુલેટરી ઓથોરિટી ઓફ ઇન્ડિયા ૨૧ના નિર્ણય પર આધાર રાખ્યો હતો, જેમાં ટેલિકોમ રેગ્યુલેટરી ઓથોરિટી ઓફ ઇન્ડિયા એક્ટ ૨૨ ૧૯૯૭ની કલમ ૧૪માં સમાવિષ્ટ અપીલ શક્તિનું અર્થઘટન કરવામાં આવ્યું હતું.આ નિર્ણયને સમર્થન આપ્યા પછી, ન્યાયમૂર્તિ આર. એફ. નરીમાને તારણ કાઢ્યું કેઃ

> “૫૩...એનજીટી પાસે આ દેશની ઉચ્ચ અદાલતો પાસે ભારતના બંધારણની કલમ ૨૨૬ હેઠળ નિહિત ન્યાયિક સમીક્ષાની કોઈ સામાન્ય સત્તા નથી."

૧૯. ઉપરોક્ત નિર્ણય પર આધાર રાખીને, શ્રી એ. એન. એસ.

જાણીતા એડિશનલ સોલિસિટર જનરલે એ દર્શાવવાનો પ્રયાસ કર્યો હતો કે ૧૪ મે ૨૦૦૨ના રોજ પરિપત્ર બહાર પાડવાની સત્તા કે જેમાં ડિફોલ્ટર એકમોને ૩૦ માર્ચ ૨૦૦૩ સુધી કાર્યોત્તર મંજૂરી મેળવવાની સમયમર્યાદા લંબાવવામાં આવી હતી તે પર્યાવરણ સંરક્ષણ અધિનિયમ ૧૯૮૬ની કલમ ૩માં સારી રીતે શોધી શકાય છે.કલમ ૩, સંબંધિત હદ સુધી, આ રીતે પ્રદાન કરે છેઃ

> "વિભાગ ૩.પર્યાવરણની સુરક્ષા અને સુધારણા માટે પગલાં લેવાની કેન્દ્ર સરકારની સત્તા.– (૧) આ કાયદાની જોગવાઈઓને આધિન, કેન્દ્ર સરકાર પાસે પર્યાવરણની ગુણવત્તાનું રક્ષણ કરવા અને તેમાં સુધારો કરવા અને પર્યાવરણીય પ્રદૂષણને નિયંત્રિત કરવા અને ઘટાડવાના હેતુસર જરૂરી અથવા અનુકૂળ હોય તેવા તમામ પગલાં લેવાની સત્તા હશે."

૨૦. કલમ ૩ (૧) એ કેન્દ્ર સરકાર માટે પર્યાવરણની ગુણવત્તાના રક્ષણ અને સુધારણા અને પર્યાવરણીય પ્રદૂષણને રોકવા, નિયંત્રિત કરવા અને ઘટાડવાના હેતુસર જરૂરી અથવા અનુકૂળ લાગે તેવા તમામ પગલાં હાથ ધરવા માટે સક્ષમ બનાવતી જોગવાઈ છે.એડિશનલ સોલિસિટર જનરલની રજૂઆતનો આ ભાગ એ મુદ્દા માટે નિર્ણાયક છે કે શું એનજીટીએ તેના અધિકારક્ષેત્રને વટાવી દીધું છે કે કેમ કારણ કે સ્ટરલાઇટના નિર્ણયમાં એવું માનવામાં આવ્યું છે કે એનજીટી, તેના

અપીલ અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરતી વખતે, "આ અધિનિયમ હેઠળ બનાવેલા નિયમો અથવા નિયમોને રદ કરી શકશે નહીં".વર્તમાન કેસમાં, એન. જી. ટી. પાસે ૧૪ મે ૨૦૦૨ના પરિપત્રને રદ કરવાનો અધિકારક્ષેત્ર નથી તે દર્શાવવા માટે, વિનંતી કરવામાં આવી હતી કે પર્યાવરણ સંરક્ષણ અધિનિયમ ૧૯૮૬ની કલમ ૩ હેઠળ તેની સત્તાઓને અનુસરીને એમ. ઓ. ઈ. એફ. દ્વારા પરિપત્ર બહાર પાડવામાં આવ્યો હતો.રજૂઆત સ્વીકારવામાં એક સહજ મુશ્કેલી છે.આ અદાલત સમક્ષ, ભારત સંઘે આ કેસની દલીલ કરી નથી કે ૧૪ મે ૨૦૦૨ના રોજનું પરિપત્ર એક એવું પગલું છે જે કલમ ૩ની જોગવાઈઓને અનુસરીને શોધી શકાય છે.તેનાથી વિપરીત, તેની દલીલોમાં ભારત સંઘે તેને "સંપૂર્ણ રીતે વહીવટી નિર્ણય" તરીકે ગણાવ્યો હતો.અપીલના મેમોના ફકરા ૩માં આધાર (iii) કેન્દ્ર સરકારની સ્થિતિ જણાવે છેઃ

> “કારણ કે માનનીય ટ્રિબ્યુનલ એ વાતની કદર કરવામાં નિષ્ફળ ગયું કે ઈઆઈએ, અધિસૂચના ૧૯૯૪ પછી એકમોમાં કામ કરતા કર્મચારીઓની આજીવિકાની સીધી ખોટની દ્રષ્ટિએ દૂરગામી અસરની પૃષ્ઠભૂમિમાં ઉદ્યોગોને પૂર્વ–પોસ્ટ ફેક્ટો પર્યાવરણીય મંજૂરી મેળવવાની તક આપવામાં આવી હતી, જે અન્ય એકમોને ઈનપુટ અને તેમની પરોક્ષ રોજગાર પણ પૂરી પાડે છે.ગુજરાત હાઈકોર્ટને રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે પર્યાવરણીય મંજૂરી આપવામાં આવી **હતી તેના આધારે ૧૪/૦૫/૨૦૦૨ તારીખનો પરિપત્ર બહાર પાડવો એ કડક કાર્યવાહી**

કરતા પહેલા સંપૂર્ણપણે વહીવટી નિર્ણય હતો." (ભાર મૂકવામાં આવે છે)

૨૧. પર્યાવરણ સંરક્ષણ અધિનિયમ ૧૯૮૬ની કલમ ૩ની જોગવાઈઓના સંદર્ભમાં ૧૪ મે ૨૦૦૨ના પરિપત્રને ટકાવી રાખવાનો કોઈ પણ પ્રયાસ કરવાની અપીલમાં ચૂક નોંધપાત્ર છે.કેન્દ્ર સરકારની કાર્યવાહીને કલમ ૩ ને સંદર્ભિત પગલા તરીકે ગણવામાં આવે તે માટે તેણે "પર્યાવરણની ગુણવત્તાના રક્ષણ અને સુધારણા અને પર્યાવરણ પ્રદૂષણને રોકવા, નિયંત્રિત કરવા અને ઘટાડવાના હેતુ માટે" જરૂરી અથવા અનુકૂળ હોવાની વૈધાનિક જરૂરિયાતને સંતોષવી આવશ્યક છે.૧૪ મે, ૨૦૦૨ના રોજ બહાર પાડવામાં આવેલ પરિપત્ર હકીકતમાં તેનાથી તદ્દન વિપરીત છે.તેનો ઉદ્દેશ ઔદ્યોગિક એકમોને ઈસીની જરૂરિયાતનું પાલન કરવા માટે સમય વધારવાની મંજૂરી આપવાનો હતો. ૨૭ જાન્યુઆરી ૧૯૯૪ના રોજ ઇઆઇએ (ઇઆઇએ) જાહેરનામામાં ફરજિયાત કરવામાં આવ્યું હતું કે નવો પ્રોજેક્ટ શરૂ કરતા પહેલા અથવા હાલની યોજનાનું વિસ્તરણ અથવા આધુનિકીકરણ કરતા પહેલા ઈસી મેળવવી પડશે.૧૯૯૪નું ઈ. આઇ. એ. જાહેરનામું પર્યાવરણ સંરક્ષણ અધિનિયમ ૧૯૮૬ અને પર્યાવરણ સંરક્ષણ નિયમો ૧૯૮૬ની જોગવાઈઓ હેઠળ બહાર પાડવામાં આવ્યું છે, જેનો ઉદ્દેશ નવા પ્રોજેક્ટની સ્થાપના અથવા હાલના પ્રોજેક્ટના વિસ્તરણ અથવા આધુનિકીકરણ પર પ્રતિબંધો અને પ્રતિબંધો લાદવાનો છે.આ પગલાં સાવચેતીના સિદ્ધાંત પર આધારિત છે અને તેનો ઉદ્દેશ પર્યાવરણના હિતોનું રક્ષણ કરવાનો છે.૧૪ મે ૨૦૦૨ના પરિપત્રમાં ચૂક કરનારા ઔદ્યોગિક એકમોને

મંજૂરી આપવામાં આવી હતી, જેમણે એક્ષ પોસ્ટ ફેક્ટો એટલે કે પુર્વવર્તી અસરથી મંજૂરી દ્વારા ડિફોલ્ટને દૂર કરવા માટે ઈસી વિના પ્રવૃત્તિઓ શરૂ કરી હતી.વહીવટી નિર્ણય હોવાથી, તે કલમ ૩ ના અવકાશની બહાર છે અને તેને પર્યાવરણની ગુણવત્તાના રક્ષણ અને સુધારણાના હેતુ માટેનું પગલું ન કહી શકાય.પરિપત્ર નોંધે છે કે એવા ડિફોલ્ટિંગ એકમો હતા જે ફરજિયાત તરીકે ઈસી મેળવવાની જરૂરિયાતનું પાલન કરવામાં નિષ્ફળ ગયા હતા.પરિપત્રમાં સમય લંબાવવાની જોગવાઈ કરવામાં આવી હતી અને સમજાવી ન શકાય તેવી રીતે એક્સપોસ્ટ ફેક્ટો ક્લિયરન્સની કલ્પના રજૂ કરવામાં આવી હતી.અસરકારક રીતે, તે ઔદ્યોગિક એકમોની કાયદાનું પાલન કરવાની જવાબદારીને અસર કરે છે.એક્ષ પોસ્ટ ફેક્ટો એટલે કે પુર્વવર્તી અસરથી મંજૂરીની વિભાવના મૂળભૂત રીતે ૨૭ જાન્યુઆરી ૧૯૯૪ના ઈઆઈએ જાહેરનામા સાથે વિરોધાભાસી છે.૧૯૯૪ના ઈ. આઈ. એ. જાહેરનામામાં એક શરત હતી કે કોઈ પ્રવૃત્તિનું વિસ્તરણ અથવા આધુનિકીકરણ અથવા અનુસૂચિ–૧માં સૂચિબદ્ધ નવા પ્રોજેક્ટની સ્થાપના "ભારતના કોઈ પણ ભાગમાં હાથ ધરવામાં આવશે નહીં સિવાય કે તેને પર્યાવરણીય મંજૂરી આપવામાં આવી હોય".સૂચનાની ભાષા એટલી જ સ્પષ્ટ છે કે તે સૂચવે છે કે જરૂરિયાત અગાઉના ઈસીની છે. ફરજિયાત જોગવાઈ માટે સંપૂર્ણ પાલન જરૂરી છે."હાથ ધરવામાં નહીં આવે" શબ્દોને "સિવાય" અભિવ્યક્તિ સાથે વાંચીને ફક્ત એક જ અર્થ હોઈ શકે છેઃનવો પ્રોજેક્ટ હાથ ધરવા અથવા હાલની યોજનાનું વિસ્તરણ અથવા આધુનિકીકરણ કરતા પહેલા, ઈ. સી. મેળવવી આવશ્યક છે.જ્યારે ૧૯૯૪ ની ઈઆઈએ સૂચના અગાઉના

ઇસીને ફરજિયાત બનાવે છે, ત્યારે તે પ્રવૃત્તિ પછીની મંજૂરી અથવા એક્ષ પોસ્ટ ફેક્ટો એટલે કે પુર્વવર્તી અસરથી પરવાનગી પર પ્રતિબંધ મૂકે છે.૧૪ મે ૨૦૦૨ના રોજ વહીવટી પરિપત્ર દ્વારા જે હાંસલ કરવાની માંગ કરવામાં આવી છે તે ૨૭ જાન્યુઆરી ૧૯૯૪ના વૈધાનિક જાહેરનામાની વિરુદ્ધ છે.૧૪ મે ૨૦૦૨ના રોજ બહાર પાડવામાં આવેલા પરિપત્રમાં એ નક્કી કરવામાં આવ્યું નથી કે જો પ્રોજેક્ટના પ્રસ્તાવકને એક્ષ પોસ્ટ ફેક્ટો એટલે કે પુર્વવર્તી અસરથી ઇસી આપવામાં આવે તો પર્યાવરણ પરની હાનિકારક અસરોની કેવી રીતે કાળજી લેવામાં આવશે. ૧૯૯૪ના ઇ. આઇ. એ. જાહેરનામામાં અગાઉથી પર્યાવરણીય મંજૂરી ફરજિયાત છે.આ પરિપત્ર ૧૯૯૪ના ઇ. આઇ. એ. જાહેરનામાની અરજીમાં નોંધપાત્ર સુધારો કરે છે અથવા તેમાં ફેરફાર કરે છે.જ્યાં સુધી પર્યાવરણીય મંજૂરી ન મળી હોય ત્યાં સુધી નવો પ્રોજેક્ટ શરૂ ન કરવાનો અથવા હાલની યોજનાનું વિસ્તરણ અથવા આધુનિકીકરણ ન કરવાનો આદેશ હળવો થઈ ગયો છે અને ૧૪ મે ૨૦૦૨ના રોજ વહીવટી પરિપત્ર બહાર પાડવાથી તે બિનઅસરકારક બની ગયો છે.આ ચર્ચા આપણને એ નિષ્કર્ષ તરફ દોરી જાય છે કે વહીવટી પરિપત્ર કલમ ૩ દ્વારા સંરક્ષિત માપ નથી.તેથી એન. જી. ટી. પર તેની કાયદેસરતા અથવા અધિકારોની તપાસ કરવા માટે કોઈ અધિકારક્ષેત્રનો પ્રતિબંધ ન હતો.વધુમાં, વહીવટી પરિપત્ર ઇઆઇએ (ઇઆઇએ) સૂચના ૧૯૯૪ની વિરુદ્ધ છે, જે વૈધાનિક સ્વરૂપ ધરાવે છે.આ પરિપત્ર કાયદામાં બિનટકાઉ છે.

૨૨. એલેમ્બિક ફાર્માસ્યુટિકલ્સ લિમિટેડ વતી હાજર રહેલા વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી કપિલ સિબ્બલે વિનંતી કરવાની માંગ કરી હતી કે ૨૭ જાન્યુઆરી ૧૯૯૪ના ઇઆઇએ (ઇઆઇએ) જાહેરનામામાં "પૂર્વ" શબ્દને બાકાત રાખવામાં આવ્યો છે અને તેની સરખામણી ૧૪ સપ્ટેમ્બર ૨૦૦૬ના ઇઆઇએ (ઇઆઇએ) જાહેરનામા સાથે કરવામાં આવી છે જે "પૂર્વ" ઇસીની જરૂરિયાતને નિર્ધારિત કરે છે. તેમની રજૂઆતમાં આ એક સંકેત છે કે ૧૪ સપ્ટેમ્બર, ૨૦૦૬ના રોજની સૂચના હેઠળ અગાઉની ચૂંટણી પંચ ફરજિયાત છે, પરંતુ ૨૭ જાન્યુઆરી, ૧૯૯૪ના રોજની અગાઉની સૂચના હેઠળ આવું નહોતું.આ અર્થઘટનને શ્રી એ. એન. એસ. નાડકર્ણી દ્વારા સમર્થન આપવામાં આવ્યું ન હતું, જાણીતા એડિશનલ સોલિસિટર જનરલે સ્પષ્ટ રીતે રજૂઆત કરી હતી કે ૨૭ જાન્યુઆરી ૧૯૯૪ ના જાહેરનામા હેઠળની જરૂરિયાત અગાઉના ઇસીની હતી. અમે શ્રી કપિલ સિબ્બલની રજૂઆતને સ્વીકારી શકતા નથી.૨૭ જાન્યુઆરી, ૧૯૯૪ના રોજ ઇઆઇએ (ઇઆઇએ) જાહેરનામાની શરતોમાં કોઈ શંકા નથી કે નવો પ્રોજેક્ટ શરૂ થાય તે પહેલાં અથવા હાલની યોજનાના કોઈપણ વિસ્તરણ અથવા આધુનિકીકરણ હાથ ધરતા પહેલા અગાઉની ઇસી ફરજિયાત હતી.૨૭ જાન્યુઆરી, ૧૯૯૪ના રોજ ઇઆઇએ (ઇઆઇએ) જાહેરનામામાં "પહેલું" શબ્દની ગેરહાજરીથી કોઈ ફરક પડતો નથી કારણ કે "undertaken.unless નહીં" શબ્દો અગાઉની ઇસીની જરૂરિયાતને રજૂ કરે છે. કોમન કોઝ વિ યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા ૨૩ ("કોમન કોઝ") માં આ અદાલતની બે ન્યાયાધીશોની બેન્ચ

વતી બોલતા, ન્યાયમૂર્તિ મદન બી. લોકુરે ખાણકામ લીઝ ધારકો વતી વિનંતી કરવામાં આવેલી રજૂઆતને નકારી કાઢી હતી કેઃ

"૧૦૮... ભૂતએક્ષ પોસ્ટ ફેક્ટો એટલે કે પુર્વવર્તી અસરથી ઈસી મેળવવાની સંભાવના એ ખાણકામ લીઝધારકોને સંકેત હતો કે ઈસી મેળવવી ફરજિયાત નથી અથવા જો તે મેળવવામાં ન આવી હોય, તો ડિફોલ્ટ પાછલી અસરથી માફ કરી શકાય તેવું હતું."

રજૂઆત સાથે અસંમત થતાં, કોર્ટે ચુકાદો આપ્યોઃ

"૧૨૫. અમે ખાણકામ લીઝધારકોના વિદ્વાન સલાહકાર સાથે સંમત નથી.તેમાં કોઈ શંકા નથી કે ઈસીની અનુદાનને **યાંત્રિક કવાયત તરીકે લઈ શકાતી નથી.તે યોગ્ય ખંત અને વાજબી કાળજી પછી જ આપી શકાય છે કારણ કે પર્યાવરણને નુકસાનની લાંબા ગાળાની અસર થઈ શકે છે.તેથી ઈ. આઈ. એ. ૧૯૯૪ ખૂબ જ સ્પષ્ટ છે કે જો કોઈ ખાણકામ પ્રવૃત્તિનું વિસ્તરણ અથવા આધુનિકીકરણ હાલના પ્રદૂષણના ભારને ઓળંગે છે, તો અગાઉથી ઈ. સી. જરૂરી છે અને એમ. સી. મહેતા [એમ. સી. મહેતા વિ. ભારત સંઘ, (૨૦૦૪) ૧૨ એસ. સી. સી. ૧૧૮] માં આ અદાલત દ્વારા પહેલેથી જ નક્કી કરવામાં આવ્યું છે કે ખાણકામ લીઝના નવીકરણ માટે પણ જ્યાં કોઈ પ્રવૃત્તિનું વિસ્તરણ અથવા આધુનિકીકરણ નથી, ત્યાં અગાઉથી ઈ. સી. જરૂરી છે.ઈસીને આટલું મહત્વ આપવામાં આવ્યું હોવાથી, એક્ષ પોસ્ટ ફેક્ટો એટલે કે પુર્વવર્તી અસરથી પર્યાવરણીય મંજૂરીની**

મંજૂરી પર્યાવરણ માટે હાનિકારક હશે અને તે પર્યાવરણના ભરપાઈ ન કરી શકાય તેવા અધઃપતન તરફ દોરી શકે છે.ભૂતએક્ષ પોસ્ટ ફેક્ટો એટલે કે પુર્વવર્તી અસરથી અથવા પૂર્વલક્ષી ઈસીની વિભાવના ઈઆઈએ ૧૯૯૪ અને ઈઆઈએ ૨૦૦૬ સહિત પર્યાવરણીય ન્યાયશાસ્ત્ર માટે સંપૂર્ણપણે પરાયું છે.અમે સ્પષ્ટ કરીએ છીએ કે ઈસી તેની મંજૂરીની તારીખ પહેલાં અમલમાં આવશે નહીં."

(ભાર આપવામાં આવ્યો છે)

૨૩. ભૂતએક્ષ પોસ્ટ ફેક્ટો એટલે કે પુર્વવર્તી અસરથી ઈસીની વિભાવના પર્યાવરણીય ન્યાયશાસ્ત્રના મૂળભૂત સિદ્ધાંતોનું અપમાન છે અને તે ૨૭ જાન્યુઆરી ૧૯૯૪ના ઈઆઈએ જાહેરનામાનો શાપ છે.કોમન કોઝના ચુકાદા મુજબ, તે પર્યાવરણ માટે હાનિકારક છે અને ભરપાઈ ન થઈ શકે તેવા અધઃપતન તરફ **દોરી શકે** છે.પૂર્વલક્ષી ઈસી અથવા એક્ષ પોસ્ટ ફેક્ટો એટલે કે પુર્વવર્તી અસરથી મંજૂરી પર્યાવરણીય ન્યાયશાસ્ત્રથી અલગ હોવાનું કારણ એ છે કે ઈસી જારી કરતા પહેલા, વૈધાનિક સૂચના પર્યાવરણ પર સૂચિત પ્રવૃત્તિના સંભવિત પરિણામોના અભ્યાસ ઉપરાંત, સાવધાનીપૂર્વક મનનો ઉપયોગ કરવાની બાંહેધરી આપે છે.નિર્ણય લેવાની પ્રક્રિયાના વિવિધ તબક્કાઓ પૂર્ણ થયા પછી જ ઈસી જારી કરી શકાય છે.

જાહેર સુનાવણી, તપાસ, વ્યાપ અને મૂલ્યાંકન જેવી જરૂરિયાતો નિર્ણય લેવાની પ્રક્રિયાના ઘટકો છે જે સુનિશ્ચિત કરે છે કે ઔદ્યોગિક પ્રવૃત્તિ અથવા હાલની

ઔદ્યોગિક પ્રવૃત્તિના વિસ્તરણની સંભવિત અસરોને નિર્ણય લેવાની ગણતરીમાં ધ્યાનમાં લેવામાં આવે છે.એક્ષ પોસ્ટ ફેક્ટો એટલે કે પુર્વવર્તી અસરથી મંજૂરીને મંજૂરી આપવી એ અનિવાર્યપણે ઇસીની મંજૂરી વિના ઔદ્યોગિક પ્રવૃત્તિઓના સંચાલનને માફ કરશે. ઇસીની ગેરહાજરીમાં, એવી કોઈ શરતો નહીં હોય જે પર્યાવરણની સુરક્ષા કરે.વધુમાં, જો ચૂંટણી પંચને આખરે નકારી કાઢવામાં આવ્યું હોત, તો પર્યાવરણને ભરપાઈ ન કરી શકાય તેવું નુકસાન થયું હોત.આ બાબતના બંને દ્રષ્ટિકોણમાં, પર્યાવરણ કાયદો એક્ષ પોસ્ટ ફેક્ટો એટલે કે પુર્વવર્તી અસરથી મંજૂરીની કલ્પનાને સ્વીકારી શકતો નથી.આ સાવચેતીના સિદ્ધાંત તેમજ ટકાઉ વિકાસની જરૂરિયાત બંનેની વિરુદ્ધ હશે.

૨૪. કોર્ટને પાલનની સ્થિતિનું મૂલ્યાંકન કરવા સક્ષમ બનાવવા માટે, (i) એલેમ્બિક ફાર્માસ્યુટિકલ્સ લિમિટેડ; (ii) યુનાઈટેડ ફોસ્ફરસ લિમિટેડ; અને (iii) યુનિક કેમિકલ્સ લિમિટેડ દ્વારા રેકોર્ડ પર રજૂ કરવામાં આવેલી સામગ્રીને ત્રણેય ઉદ્યોગોમાંથી દરેક માટે ટેબ્યુલેટેડ સ્વરૂપમાં સંકલિત કરવામાં આવી છે.એલેમ્બિક ફાર્માસ્યુટિકલ્સ લિમિટેડ માટે, તેના બે ઔદ્યોગિક એકમો–દર્શક પ્રાઇવેટ લિમિટેડ (એપીઆઇ –I) અને નિરાયુ પ્રાઇવેટ લિમિટેડ (એપીઆઇ–II)–નું અલગથી વિશ્લેષણ કરવામાં આવ્યું છે.ત્રણ ઉદ્યોગોમાંથી દરેક માટે, નીચેનું કોષ્ટક એ ઉદ્યોગ દ્વારા વિવિધ સત્તામંડળો પાસેથી મેળવેલી પરવાનગીઓ, સંમતિઓ અને અધિકૃતતાની યાદી ધરાવે છે.કોષ્ટક બીમાં દરેક ઔદ્યોગિક એકમને સમયાંતરે આપવામાં આવતી ઇસીની યાદી છે.નીચે સૂચિબદ્ધ

સ્થિતિ એ સામગ્રી પર આધારિત છે જે આ કાર્યવાહીના રેકોર્ડ પર જાહેર કરવામાં આવી છેઃ

કોષ્ટક A:એલેમ્બિકને આપવામાં આવેલી પરવાનગીઓ, સંમતિઓ અને અધિકૃતતાની યાદી ફાર્માસ્યુટિકલ્સ લિમિટેડ	
દર્શક (એપીઆઇ–I)	
તારીખ	મંજૂરી/સંમતિ/અધિકૃતતા આપવામાં આવી
૧૭ જુલાઈ ૧૯૯૨	જી. પી. સી. બી. એ એપીઆઇ–I પર નીચેની વસ્તુઓના ઉત્પાદન માટે ઔદ્યોગિક એકમ સ્થાપિત કરવા માટે અનાપત્તિ પ્રમાણપત્ર બહાર પાડ્યુંઃ(i) સિપ્રોફ્લોક્સાસિન (૧.૨૫ મેટ્રિક ટન પી. એમ.); અને (ii) નોર્ફ્લોક્સાસિન (૨.૫ મેટ્રિક ટન પી. એમ.)
૧૧ જૂન ૧૯૯૭	જી. પી. સી. બી. ને અનાપત્તિ પ્રમાણપત્ર આપવામાં આવ્યું એપીઆઇ–I પર વધારાની વસ્તુઓના ઉત્પાદન માટે
૨૯ મે ૧૯૯૭	જી. પી. સી. બી. એ એપીઆઇ–I ચલાવવા માટે હવાઈ સંમતિ આદેશ જારી કર્યો
૧૧ જુલાઈ ૧૯૯૭, ૧૨ જુલાઈ ૧૯૯૭ અને ૨૭ જુલાઈ ૧૯૯૮	જી. પી. સી. બી. ને ઉત્પાદન માટે અનાપત્તિ પ્રમાણપત્ર આપવામાં આવ્યું એપીઆઇ–I પર વધારાની વસ્તુઓ
૩૧ માર્ચ ૧૯૯૯	જી. પી. સી. બી. એ એપીઆઇ–I ચલાવવા માટે હવાઈ સંમતિ આદેશ જારી કર્યો
૧૧ ઓક્ટોબર ૧૯૯૯	જી. પી. સી. બી. એ એપી–૧ના સંચાલન માટે અધિકૃત જળ સંમતિ આદેશ જારી કર્યો
૨૭ સપ્ટેમ્બર વચ્ચે ૨૦૦૨– ૨૩ ડિસેમ્બર ૨૦૧૧	જી. પી. સી. બી. એ એર એક્ટ, વોટર એક્ટ હેઠળ વિવિધ સંમતિઓ જારી કરી અને જોખમી કચરાના નિયમો.

કોષ્ટક A:એલેમ્બિકને આપવામાં આવેલી પરવાનગીઓ, સંમતિઓ અને અધિકૃતતાની યાદી ફાર્માસ્યુટિકલ્સ લિમિટેડ	
દર્શક (એપીઆઇ–I)	
મંજૂરી/સંમતિ/અધિકૃતતાની તારીખ મંજૂર	
૧૭ જુલાઈ ૧૯૯૨	જી. પી. સી. બી. એ એપીઆઇ–I પર નીચેની વસ્તુઓના ઉત્પાદન માટે ઔદ્યોગિક એકમ સ્થાપિત કરવા માટે અનાપત્તિ પ્રમાણપત્ર બહાર પાડ્યું:(i) સિપ્રોફ્લોક્સાસિન (૧.૨૫ મેટ્રિક ટન પી. એમ.); અને (ii) નોર્ફ્લોક્સાસિન (૨.૫ મેટ્રિક ટન પી. એમ.)
૧૧જૂન ૧૯૯૭	જી. પી. સી. બી. ને અનાપત્તિ પ્રમાણપત્ર આપવામાં આવ્યું એપીઆઇ–I ખાતે વધારાની વસ્તુઓના ઉત્પાદન માટે
૨૯ મે ૧૯૯૭	જી. પી. સી. બી. એ એપીઆઇ–I ચલાવવા માટે હવાઈ સંમતિ આદેશ જારી કર્યો
૧૧ જુલાઈ ૧૯૯૭, ૧૨ જુલાઈ ૧૯૯૭ અને ૨૭ જુલાઈ ૧૯૯૮	જી. પી. સી. બી. ને ઉત્પાદન માટે અનાપત્તિ પ્રમાણપત્ર આપવામાં આવ્યું એપીઆઇ–I પર વધારાની વસ્તુઓ
૩૧ માર્ચ ૧૯૯૯	જી. પી. સી. બી. એ એપીઆઇ–I ચલાવવા માટે હવાઈ સંમતિ આદેશ જારી કર્યો
૧૧ ઓક્ટોબર ૧૯૯૯	જી. પી. સી. બી. એ એપી–૧ના સંચાલન માટે અધિકૃત જળ સંમતિ આદેશ જારી કર્યો
૨૭ સપ્ટેમ્બર વચ્ચે ૨૦૦૨– ૨૩ ડિસેમ્બર ૨૦૧૧	જી. પી. સી. બી. એ એર એક્ટ, વોટર એક્ટ હેઠળ વિવિધ સંમતિઓ જારી કરી અને જોખમી કચરાના નિયમો.

નિરાયુ પ્રાઇવેટ લિમિટેડ (એપીઆઇ–II)	
તારીખ	**મંજૂરી/સંમતિ/અધિકૃતતા આપવામાં આવી**
૧૨ જુલાઈ ૧૯૮૪	ફેક્ટરીનું લાઇસન્સ નિરાયુ પ્રાઇવેટ લિમિટેડની તરફેણમાં જારી કરવામાં આવ્યું હતું
૨૪ મે ૧૯૮૫	જી. પી. સી. બી. એ એપીઆઇ–II ચલાવવા માટે જળ સંમતિ આદેશ જારી કર્યો

૯ ઓક્ટોબર ૧૯૯૧	જી. પી. સી. બી. એ ઔદ્યોગિક ક્ષેત્રની સ્થાપના માટે સ્થળ મંજૂરી પ્રમાણપત્ર બહાર પાડ્યું એપીઆઇ–II પર એકમ બનાવો અને નીચેની વસ્તુઓનું ઉત્પાદન કરો.(i) CIMC ક્લોરાઇડ (૨૦૦૦ કિલોગ્રામ પ્રતિ કલાક); અને (ii) ક્લોક્સાસિલિન સોડિયમ (૫૦૦ કિલોગ્રામ પ્રતિ કલાક)
૧૨ મે ૧૯૯૩	જી. પી. સી. બી. એ ઔદ્યોગિક એકમ સ્થાપિત કરવા માટે નો ઓબ્જેક્શન પ્રમાણપત્ર આપ્યું હતું. એકમ બનાવો અને નીચેની વસ્તુઓનું ઉત્પાદન કરો.(i) એસીટોન થિયોસેમિકાર્બેઝોન (૨એમ. ટી. પી. એમ.); (ii) ૨ મેરકાપ્ટા (૫ એમ. ટી. પી. એમ.); (iii) મેથૉક્સીઓર્થોક્સીમિથાઇલ ક્લોરાઇડ (૦.૩ મેટ્રિક ટન પી. એમ.); અને (iv) દ્રાવક ઈથર (૭ મેટ્રિક ટન પી. એમ.)
૧ સપ્ટેમ્બર ૧૯૯૩	જી. પી. સી. બી. એ જોખમી હેઠળ એપીઆઇ–II ચલાવવા માટે અધિકૃતતા જારી કરી કચરાના નિયમો
૨૩ સપ્ટેમ્બર ૧૯૯૩	જી. પી. સી. બી. એ એપીઆઇ–II ચલાવવા માટે અધિકૃત જળ સંમતિ આદેશ જારી કર્યો
૪ ડિસેમ્બર ૧૯૯૫	જી. પી. સી. બી. એ ઉત્પાદન માટે નો ઓબ્જેક્શન સર્ટિફિકેટ આપ્યું એપીઆઇ–II પર વધારાની વસ્તુઓ
૪ ઓક્ટોબર ૧૯૯૬ અને ૧૭ એપ્રિલ ૧૯૯૮	જી. પી. સી. બી. એ એપીઆઇ–II ચલાવવા માટે હવાઈ સંમતિ આદેશ જારી કર્યો

કોષ્ટક બી:એલેમ્બિક ફાર્માસ્યુટિકલ્સને આપવામાં આવેલી પર્યાવરણીય મંજૂરીઓની યાદી

મર્યાદિત

દર્શક (એપીઆઇ–I)

અરજીની તારીખ	જાહેર તારીખ સાંભળવું	વિસ્તરણ માટે ઇસી (જથ્થો)	તારીખ ઇ. સી. મંજૂર

૨૧ જુલાઈ ૨૦૦૧	૩૦ જાન્યુઆરી ૨૦૦૨	કુલ ક્ષમતા સાથે વિવિધ જથ્થાબંધ દવાઓ અને મધ્યવર્તી ઉત્પાદનોનું ઉત્પાદન ૧૫ એમ. ટી. પી.	૧૪ મે ૨૦૦૩ મુજબ ૧૯૯૪ ઈઆઈએ જાહેરનામું
૮ ડિસેમ્બર ૨૦૦૬	૯ ઓક્ટોબર ૨૦૦૭	કુલ ક્ષમતાનું વિસ્તરણ ૧૫ થી ૨૫ મેટ્રિક ટન સુધી જથ્થાબંધ દવાઓ	૧૬ એપ્રિલ ૨૦૦૮ મુજબ ૨૦૦૬ ઈઆઈએ જાહેરનામું
૧૬ સપ્ટેમ્બર ૨૦૧૫	૧૨ જૂન ૨૦૧૫	સક્રિય ફાર્માસ્યુટિકલ ઘટકોની કુલ ક્ષમતાનું ૨૫ થી ૭૫ મેટ્રિક ટન સુધી વિસ્તરણ	૩૧ ૨૦૦૬ના ઈઆઈએ જાહેરનામા અનુસાર જાન્યુઆરી ૨૦૧૭

નિરાયુ પ્રાઇવેટ લિમિટેડ (એપીઆઇ–II)			
અરજીની તારીખ	**જાહેર તારીખ સાંભળવું**	**વિસ્તરણ માટે ઈસી (જથ્થો)**	**તારીખ ઈ. સી. મંજૂર**
૨૦ જુલાઈ ૨૦૦૧	૩૦ જાન્યુઆરી ૨૦૦૨	વિવિધ જથ્થાનું ઉત્પાદન ૪૭ એમટી પી. એમ. ની કુલ ક્ષમતા ધરાવતી દવાઓ અને મધ્યવર્તી ઉત્પાદનો	૧૪ મે ૨૦૦૩ મુજબ ૧૯૯૪ ઈઆઈએ જાહેરનામું
૨૮ માર્ચ ૨૦૧૬	૧૨ જૂન ૨૦૧૫	કુલ ક્ષમતાનું વિસ્તરણ સક્રિય ફાર્માસ્યુટિકલ દવા ઘટકો અને મધ્યવર્તી ઘટકો ૪૭ થી ૩૦૦ એમટી પી. એમ.	૨૦ ૨૦૦૬ ઈઆઈએ મુજબ ડિસેમ્બર ૨૦૧૬ સૂચના.

કોષ્ટક A:મંજૂરીઓ, સંમતિઓ અને અધિકૃતતાની ચાદી યુનાઇટેડ ફોસ્ફરસ લિમિટેડ	
એકમ નંબર ૨–પ્લોટ નંબર ૩૪૦૫ અને ૩૪૦૬	
તારીખ	**મંજૂરી/સંમતિ/અધિકૃતતા આપવામાં આવી**

૩૧ જાન્યુઆરી	ગુજરાત ઔદ્યોગિક વિકાસ નિગમે અપીલકર્તાને એકમ નંબર ૨ સ્થાપિત કરવા અને ચલાવવા માટે જમીન આપી હતી.
૯ માર્ચ ૧૯૯૨	જી. પી. સી. બી. એ વિવિધ ઉત્પાદનોના ઉત્પાદનના સંબંધમાં એકમ નંબર ૨ના સંચાલન માટે અનાપત્તિ પ્રમાણપત્ર બહાર પાડ્યું
૩ ઓક્ટોબર ૧૯૯૨	જી. પી. સી. બી. એ એકમ નંબર ૨ પર નીચેની વસ્તુઓનું ઉત્પાદન કરવા માટે એકમ સ્થાપિત કરવા માટે અનાપત્તિ પ્રમાણપત્ર બહાર પાડ્યું:(i) કાર્બેન્ડાઝિમ; (ii) ક્વિનાલફોસ; અને (iii) પેરાક્વાટ
૧૯૯૩	એકમ નંબર ૨એ ઉત્પાદન પ્રવૃત્તિઓ શરૂ કરી
૧૭ નવેમ્બર ૧૯૯૫	જી. પી. સી. બી. એ બે એડિટી ઝોનલ ઉત્પાદનો–ફોરેટ અને ટેરબુફોઝ (સંયુક્ત ૩૦૦ એમ. ટી. પી. એમ.) ના ઉત્પાદન માટે એકમ નંબર ૨ના વિસ્તરણ માટે અનાપત્તિ પ્રમાણપત્ર આપ્યું હતું.
૨ એપ્રિલ ૧૯૯૬	જી. પી. સી. બી. એ એસેફેટ (દર મહિને ૮૦ એમ. ટી.) ના ઉત્પાદન માટે એકમ નંબર ૨ના વિસ્તરણ માટે અનાપત્તિ પ્રમાણપત્ર આપ્યું હતું.
૨૭ ઓગસ્ટ ૨૦૦૯	જી. પી. સી. બી. એ એકીકૃત સંમતિ અને અધિકૃતતા આપી એકમ નંબર ૨

૨૫ જુલાઈ ૨૦૧૨	જી. પી. સી. બી. એ એકમ નંબર ૨ ના વિસ્તરણ માટે સ્થાપના (એન. ઓ. સી.) માટે સંમતિ જારી કરી
૧૧ મે ૨૦૧૫ અને ૨૭ એપ્રિલ ૨૦૧૭	જી. પી. સી. બી. એ એકીકૃત સંમતિ અને અધિકૃતતા આપી વિસ્તૃત કામગીરી માટે

કોષ્ટક બી:યુ. એન. આઈ. ટી. ફોસ્ફરસ લિમિટેડને પર્યાવરણીય મંજૂરીઓ આપવામાં આવી			
યુ નાઈટ નંબર ૨–પી લોટ નંબર ૩ ૪૦ ૫ અને ૩ ૪૦ ૬			
અરજીની તારીખ	**જાહેર તારીખ સાંભળવું**	**વિસ્તરણ માટે ઈસી (જથ્થો)**	**તારીખ ઈ. સી. મંજૂર**
૨૧ ઓગસ્ટ ૨૦૦૨	૧૬ જાન્યુઆરી ૨૦૦૨	માણસ ફોરેટની કલ્પના કરે છે અને ટર્બૂ ફોસ ઇ (૩ ૦૦ એમ. ટી. પી. એમ. કો એમબી ઇન) અને એ સેફેટ (૬૨ મહિને ૮૦ એમટી)	૧૭ જુલાઇ ૨૦૦૩ મુજબ ઈ. આઇ. એ. નું કોઈ સ્પષ્ટીકરણ નથી ૧૯૯૪

૨૦ ઓક્ટોબર ૨૦૦૭		જંતુનાશકો અને મધ્યવર્તી ઉત્પાદનોનું વિસ્તરણ.– ફોરેટ અને ટેરબુફોઝનું ઉત્પાદન સંયુક્ત રીતે ૫૦૦ એમ. ટી. પી. એમ. સુધી વધારવામાં આવશે–એસેફેટનું ઉત્પાદન ૦૦ એમ. ટી. પી. એમ. સુધી વધારવામાં આવશે	૧૫ એપ્રિલ ૨૦ ૦૮ મુજબ ઈ. આઇ. એ. નું કોઈ સ્પષ્ટીકરણ નથી ૨ ૦૦૬
		દર મહિને ૯૫૪૬ મેટ્રિક ટનની એન્હાન સેડ કેપ (લેખિત પેટા ગેરસમજો અનુસાર)	૧૦ જાન્યુઆરી ૨૦૨૦ તરીકે ઈ. આઇ. એ. મુજબ કોઈ સ્પષ્ટીકરણ નથી ૨૦૦૬ની સાલ

કોષ્ટક A:મંજૂરીઓ, સંમતિઓ અને અધિકૃતતાની યાદી યુનાઇટેડ ફોસ્ફરસ લિમિટેડ	
પ્લોટ નંબર ૫ પર એકમ	
૧૪ ઓગસ્ટ ૧૯૯૫	જી. પી. સી. બી. એ એક સ્થાપિત કરવા અને ચલાવવા માટે નો ઓબ્જેક્શન સર્ટિફિકેટ બહાર પાડ્યું પ્લોટ નંબર ૫ પર એકમ (સાઇટ ક્લિયરન્સ)
૩૦ સપ્ટેમ્બર ૧૯૯૫	જી. પી. સી. બી. એ અહીં એકમ ચલાવવા માટે અધિકૃત હવાઈ સંમતિ આદેશ જારી કર્યો પ્લોટ નંબર ૫
૨૫ ડિસેમ્બર ૧૯૯૫	જી. પી. સી. બી. એ પ્લોટ નંબર ૫ ખાતેના એકમમાં નીચેની વસ્તુઓ સ્થાપિત કરવા અને તેનું ઉત્પાદન કરવા માટે અનાપત્તિ પ્રમાણપત્ર બહાર પાડ્યું:(i) ડાયક્લોટોફેનેન્સ સોડિયમ (૬ મેટ્રિક ટન પી. એમ.); (ii) નિફેડિપિન (૨ મેટ્રિક ટન પી. એમ.); (iii) ઇન્ડોલિનોન (૬.૯ મેટ્રિક ટન પી. એમ.); અને (iv) પેફ્લોક્સાસિન (૩ મેટ્રિક ટન પી. એમ.)

૯ જાન્યુઆરી ૧૯૯૬	જી. પી. સી. બી. એ જોખમી કચરાના નિયમો હેઠળ અધિકૃતતા જારી કરી
૧૬ એપ્રિલ ૧૯૯૬	જી. પી. સી. બી. એ પ્લોટ પર એકમ ચલાવવા માટે અધિકૃત જળ સંમતિ આદેશ જારી કર્યો નંબર ૫
૨૪ એપ્રિલ ૧૯૯૬	પ્લોટ નંબર ૫ ખાતેના એકમએ ઉત્પાદન પ્રવૃત્તિઓ શરૂ કરી
૧૫ એપ્રિલ ૨૦૦૯	જી. પી. સી. બી. એ એકીકૃત સંમતિ અને અધિકૃતતા આપી પ્લોટ નંબર ૫ પર એકમ
૧૧ જૂન ૨૦૧૦ અને ૨૬ જૂન ૨૦૧૨	જી. પી. સી. બી. એ એકીકૃત સંમતિ અને અધિકૃતતામાં સુધારો કર્યો ૧૫ એપ્રિલ ૨૦૦૯ના રોજ આપવામાં આવેલા પ્લોટ નંબર ૫ પરના એકમને
૩૦ મે ૨૦૧૧	જી. પી. સી. બી. એ પ્લોટ નંબર ૫ ખાતે એકમ ખાતે ૪૦૦ કિલોવોટની ક્ષમતા ધરાવતો ગેસ આધારિત વીજ ઉત્પાદન પ્લાન્ટ સ્થાપવા માટે અનાપત્તિ પ્રમાણપત્ર આપ્યું હતું.
૨ નવેમ્બર ૨૦૧૩	જી. પી. સી. બી. એ જથ્થાબંધ દવાઓ અને મધ્યવર્તી દવાઓના ઉત્પાદન માટે પ્લોટ નંબર ૫ ખાતેના એકમને નવી એકીકૃત સંમતિ અને અધિકૃતતા આપી
૧ જુલાઈ ૨૦૧૬	અપીલકર્તાને શૂન્ય પ્રવાહી સ્રાવ એકમ તરીકે પ્રમાણિત કરવામાં આવ્યો હતો

૨૫ જાન્યુઆરી ૨૦૧૯	જી. પી. સી. બી. એ નવી એકીકૃત સંમતિ અને અધિકૃતતા આપી માટે પ્લોટ નંબર ૫ પર એકમ
૨૫ ઓક્ટોબર ૨૦૧૯	જી. પી. સી. બી. એ આ માટે સુધારેલી એકીકૃત સંમતિ અને અધિકૃતતા જારી કરી પ્લોટ નંબર ૫ ખાતેના એકમમાં ઉત્પાદિત કરવાની મંજૂરી આપવામાં આવી હોય તેવા ઉત્પાદનોની સંખ્યામાં વધારો

કોષ્ટક બીઃયુ. એન. આઈ. ટી. ફોસ્ફરસ લિમિટેડને પર્યાવરણીય મંજૂરીઓ આપવામાં આવી			
પી. એલ. ઓ. ટી. નંબર ૫ પર એકમ			
અરજીની તારીખ	જાહેર તારીખ સાંભળવું	વિસ્તરણ માટે ઈસી (જથ્થો)	તારીખ ઈ. સી. મંજૂર

૩૦ જૂન ૨૦૦૧	૨૫ જાન્યુઆરી ૨૦૦૨	કુલ ક્ષમતા ૭૮.૦૨ મેટ્રિક ટન જથ્થાબંધ દવાઓનું પી. એમ. અને મધ્યસ્થીઓ.ઉત્પાદન (i) ડિક્લોફેનાક સોડિયમ મધ્યસ્થી અને વ્યુત્પન્ન (૪૦ એમટી પી. એમ.); ((૨) નિફેડિપિન અને તેની ઇન્ટરમીડિએટ્સ (૨ એમ. ટી. પી. એમ.); (iii) ઇન્ડેલિનોન (૭ એમ. ટી. પી. એમ.); (iv) પેફ્લોક્સાસિન અને તેના ઇન્ટરમીડિએટ્સ (૩ એમ. ટી. પી. એમ.); (v) ૨ મિથાઈલ ઈમિલડાઝોલ (૧૫ એમ. ટી. પી. એમ.); (vi) ફેન્ટોલામાઇન એચ. સી. એલ. (૧૦ એમ. ટી. પી. એમ.); (vii) ડિલ્ટાઝેમ એચ. સી. એલ. (૧ એમ. ટી. પી. એમ.); અને (viii) અન્ય સહ–ઘટકો ઉત્પાદનો	૨૩ ડિસેમ્બર ૨૦૦૨માં ઇ. આઇ. એ. નો અમલ થયો ન હતો ઇ. આઇ. એ. ની સૂચના ૧૯૯૪

૧૨ જાન્યુઆરી ૨૦૦૭	છૂટછાટ – પ્રસ્તાવિત પ્રોજેક્ટ સૂચિતમાં સ્થિત છે ઔદ્યોગિક વિસ્તાર	જથ્થાબંધ દવાઓ અને મધ્યવર્તી દવાઓના ઉત્પાદનમાં કુલ ક્ષમતા ૭૮.૦૨ એમ. ટી. પી. એમ. થી વધારીને ૧૧૬.૧૨ એમટી પી. એમ. વધારો કરવા માટે સહ–ઉત્પાદન કુલ ઉત્પાદનો ક્ષમતા ૧૦૩ એમ. ટી. પી. એમ. થી ૨૯૭ એમ. ટી. પી. એમ. કેપ્ટિવ સ્થાપિત કરવા માટે ૧. ૩ મેગાવોટ ક્ષમતા ધરાવતો પાવર પ્લાન્ટ	૮ ઓગસ્ટ ૨૦૦૭ મુજબ ઈ. આઇ. એ. નું કોઈ સ્પષ્ટીકરણ નથી ૨૦૦૬
૧૬ માર્ચ ૨૦૧૮	છૂટછાટ – પ્રસ્તાવિત પ્રોજેક્ટ સૂચિતમાં સ્થિત છે ઔદ્યોગિક વિસ્તાર	જથ્થાબંધ દવાઓ અને મધ્યવર્તી દવાઓના ઉત્પાદનમાં કુલ ક્ષમતા ૭૮.૦૨ એમ. ટી. પી. એમ. થી વધારીને ૨૯૦ સેટિંગ દ્વારા એમ. ટી. પી. એમ. કૃત્રિમ કાર્બનિક રસાયણોના ઉત્પાદન પ્લાન્ટનું નિર્માણ	૩૦ ઈઆઈએ મુજબ જૂન ૨૦૧૮ સૂચના ૨૦૦૬
		૩૦ જૂન, ૨૦૧૮ના રોજ ઈ. સી. માં કરવામાં આવેલા સુધારામાં સંખ્યા વધારવામાં આવી છે. દ્વારા ઉત્પાદિત ઉત્પાદનોને મંજૂરી પ્લોટ નંબર ૫ ખાતેના એકમમાં અપીલકર્તા	૧૦ ૨૦૦૬ના ઈઆઈએ જાહેરનામા અનુસાર એપ્રિલ ૨૦૧૯

૨૫. રેકોર્ડમાંથી જે સ્થિતિ બહાર આવી છે તે એ છે કે ત્રણેય ઉદ્યોગોના કિસ્સામાં, ઈઆઈએ સૂચના ૧૯૯૪ ની રજૂઆત પછી લગભગ એક દાયકા સુધી ઈસી લાગુ કરવામાં આવી હતી.આ દરમિયાન, ઉદ્યોગો સ્થાપવામાં આવ્યા હતા અને ઉત્પાદન શરૂ કરવામાં આવ્યું હતું.જી. પી. સી. બી. એ ૩૦ એપ્રિલ ૨૦૦૧ના રોજ યુનાઈટેડ ફોસ્ફરસ લિમિટેડને નોટિસ જારી કરીને તેમને ઈસી માટે અરજી કરવાનો નિર્દેશ આપ્યો હતો. ૯ ડિસેમ્બર ૨૦૦૦ના રોજ જી. પી. સી. બી. એ દર્શક પ્રાઈવેટ લિમિટેડ (એ. પી. આઈ. –I) અને નિરાયુ પ્રાઈવેટ લિમિટેડ (એપીઆઈ–II) તેમને ૧૯૯૪ના ઈઆઈએ જાહેરનામા અનુસાર ઈસી માટે અરજી કરવા અને મેળવવાનો નિર્દેશ આપે છે.દર્શક પ્રાઈવેટ લિમિટેડ (એપીઆઈ –એલેમ્બિક ફાર્માસ્યુટિકલ્સ લિમિટેડના I) એ ૨૧ જુલાઈ ૨૦૦૧ના રોજ ઈસી માટે અરજી કરી હતી, જેને ૧૪ મે ૨૦૦૩ના રોજ મંજૂરી આપવામાં આવી હતી.ક્ષમતાના વિસ્તરણ માટે અનુગામી અરજીઓ ૮ ડિસેમ્બર ૨૦૦૬ અને ૧૬ સપ્ટેમ્બર ૨૦૧૫ના રોજ રજૂ કરવામાં આવી હતી, જેના માટે અનુક્રમે ૧૬ એપ્રિલ ૨૦૦૮ અને ૩૧ જાન્યુઆરી ૨૦૧૭ના રોજ ઈસી મંજૂર કરવામાં આવી હતી.નિરાયુ પ્રાઈવેટ લિમિટેડ (એપીઆઈ–II) એ શરૂઆતમાં ૨૦ જુલાઈ ૨૦૦૧ના રોજ ઈસી માટે અરજી કરી હતી અને ૧૪ મે ૨૦૦૩ના રોજ ઈસી મંજૂર કરવામાં આવી હતી.વિસ્તૃત ક્ષમતા માટે ઈસીની મંજૂરી માટેની અરજી ૨૮ માર્ચ ૨૦૧૬ના રોજ રજૂ કરવામાં આવી હતી અને ઈસીને ૨૦ ડિસેમ્બર ૨૦૧૬ના રોજ મંજૂરી આપવામાં આવી હતી.યુનાઈટેડ ફોસ્ફરસ લિમિટેડના કિસ્સામાં, પ્રારંભિક ઈસીની માંગ ૨૧ ઓગસ્ટ ૨૦૦૨ના રોજ કરવામાં આવી

હતી અને તેને ૧૭ જુલાઈ ૨૦૦૩ના રોજ મંજૂરી આપવામાં આવી હતી.ક્ષમતાના વિસ્તરણ માટેની અરજી ૨૦ ઓક્ટોબર ૨૦૦૭ના રોજ રજૂ કરવામાં આવી હતી અને તેને ૧૫ એપ્રિલ ૨૦૦૮ના રોજ મંજૂર કરવામાં આવી હતી.ક્ષમતાના વધુ વિસ્તરણ માટે ૧૦ જાન્યુઆરી ૨૦૨૦ના રોજ ઈસીની મંજૂરી આપવામાં આવી હતી.યુનિક કેમિકલ્સ લિમિટેડના કિસ્સામાં, ઈસી માટે પ્રારંભિક અરજી ૩૦ જૂન ૨૦૦૧ના રોજ રજૂ કરવામાં આવી હતી અને તેને ૨૩ ડિસેમ્બર ૨૦૦૨ના રોજ મંજૂર કરવામાં આવી હતી.ક્ષમતામાં વિસ્તરણ માટે અનુગામી અરજીઓ ૧૨ જાન્યુઆરી ૨૦૦૭ અને ૧૬ માર્ચ ૨૦૧૮ના રોજ રજૂ કરવામાં આવી હતી, જેના માટે અનુક્રમે ૮ ઓગસ્ટ ૨૦૧૭ અને ૩૦ જૂન ૨૦૧૮ના રોજ ઈસી મંજૂર કરવામાં આવી હતી.૩૦ જૂન, ૨૦૧૮ના રોજ ચૂંટણી પંચમાં એક સુધારો કરવામાં આવ્યો હતો

૧૦ એપ્રિલ ૨૦૧૯ ના રોજ.ત્રણેય ઉદ્યોગો દ્વારા જાહેર કરાયેલા દસ્તાવેજો દર્શાવે છે કે ૧૯૯૪ના ઈ. આઈ. એ. જાહેરનામા દ્વારા ફરજિયાત કોઈ પણ ઈ. સી. કામગીરીની શરૂઆત અથવા વિસ્તરણ પહેલાં માંગવામાં આવી ન હતી.૧૯૯૪ના ઈ. આઈ. એ. જાહેરનામાની શરતો એવી કલ્પના કરે છે કે કોઈપણ પ્રવૃત્તિના વિસ્તરણ અથવા આધુનિકીકરણ (જો પ્રદૂષણનો ભાર હાલની પ્રવૃત્તિ કરતાં વધી જાય તો) અથવા અનુસૂચિ–૧માં સૂચિબદ્ધ નવા પ્રોજેક્ટને જ્યાં સુધી તેને ઈ. સી. આપવામાં ન આવે ત્યાં સુધી હાથ ધરવામાં આવશે નહીં. વર્તમાન કિસ્સામાં, ત્રણેય ઉદ્યોગોએ ઈ. આઈ. એ. જાહેરનામું ૧૯૯૪ હેઠળ કામ કરવાનું ચાલુ રાખ્યું હતું.

૨૬. ત્રણેય ઉદ્યોગો વતી હાજર રહેલા વિદ્વાન વકીલોએ અપનાવવામાં આવેલા વધારાના પગલાંની શ્રેણી પર આધાર રાખ્યો છે, જેમ કે નવીનતમ પ્રદૂષણ કેપ્ચરિંગ તકનીકોની સ્થાપના, જી. પી. સી. બી. ની તાજેતરની સંમતિઓ અને "ઝીરો ડિસ્ચાર્જ" એકમોનું પ્રમાણપત્ર.ત્યારબાદ અપનાવવામાં આવેલા આ પગલાં પ્રોજેક્ટની કામગીરી શરૂ થાય તે પહેલાં ઈસી મેળવવામાં નિષ્ફળતાને દૂર કરશે નહીં.આ પગલાં માત્ર પ્રદૂષણના ધોરણો અને આજની તારીખે અસ્તિત્વમાં રહેલા કાયદાની જરૂરિયાતોનું પાલન સુનિશ્ચિત કરવા માટે છે.ભૂતકાળમાં ઔદ્યોગિક એકમો જરૂરી પર્યાવરણીય ધોરણોનું પાલન કરીને કાર્યરત હતા કે કેમ તે નક્કી કરવા માટે આ રજૂઆતોની કોઈ અસર થતી નથી.આ પગલાં ઐતિહાસિક ભૂલો માટે સુધારા તરીકે કામ કરી શકતા નથી અને ઉત્પાદન પ્રવૃત્તિઓના પરિણામે પર્યાવરણને થયેલા નુકસાનની ભરપાઈ કરી શકતા નથી જે ઈસીએસ વિના હાથ ધરવામાં આવી હતી.

૨૭. ત્રણેય ઉદ્યોગોના વિદ્વાન વકીલે વિનંતી કરી હતી કે ૧૯૯૪નું ઈઆઈએ જાહેરનામું તેમના ઉત્પાદન એકમોને લાગુ પડતું નથી કારણ કે તેઓ સ્પષ્ટીકરણ નોંધની કલમ ૮ની શરતોમાં મુક્તિ દ્વારા આવરી લેવામાં આવ્યા હતા.જે મુદ્દો ધ્યાનમાં લેવાની જરૂર છે તે એ છે કે શું ઉદ્યોગો મુક્તિ દ્વારા આવરી લેવામાં આવ્યા હતા અને ઈ. સી. મેળવવાની જરૂર નહોતી. ૧૯૯૪ના ઈ. આઈ. એ. જાહેરનામાની સ્પષ્ટીકરણાત્મક નોંધની કલમ ૮ આ રીતે જણાવે છેઃ

"૮. પહેલેથી જ શરૂ કરવામાં આવેલી પરિયોજનાઓ માટે મુક્તિ

જાહેરનામાની અનુસૂચિ–૧માં સૂચિબદ્ધ પરિયોજનાઓ કે જેના સંબંધમાં જરૂરી જમીન હસ્તગત કરવામાં આવી છે અને સંબંધિત રાજ્ય પ્રદૂષણ નિયંત્રણ બોર્ડ પાસેથી એન. ઓ. સી. સહિત રાજ્ય સરકારની તમામ સંબંધિત મંજૂરીઓ ૨૭મી જાન્યુઆરી ૧૯૯૪ પહેલાં મેળવવામાં આવી છે, તે માટે પરિયોજના પ્રસ્તાવકને આઈ. એ. એ. પાસેથી પર્યાવરણીય મંજૂરી લેવાની જરૂર રહેશે નહીં. જોકે, જે એકમોએ હજુ સુધી ઉત્પાદન શરૂ કર્યું નથી તેઓ આઇએએને જાણ કરશે.

૨૮. કલમ ૮માં સમાવિષ્ટ મુક્તિ લાગુ થાય તે પહેલાં, અનુસૂચિ–૧માં સૂચિબદ્ધ પરિયોજનાઓ માટે રાજ્ય પ્રદૂષણ નિયંત્રણ બોર્ડ પાસેથી એન. ઓ. સી. સહિત રાજ્ય સરકાર પાસેથી તમામ સંબંધિત મંજૂરીઓ મેળવવી જરૂરી હતી.બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો રાજ્ય પ્રદૂષણ નિયંત્રણ બોર્ડ પાસેથી માત્ર એન. ઓ. સી. મેળવવું પૂરતું ન હતું.સ્પષ્ટીકરણાત્મક નોંધમાં જે મુક્તિ આપવામાં આવી હતી તે એ સુનિશ્ચિત કરવા માટે હતી કે જમીન સંપાદન પછી રાજ્ય સ્તરે તમામ જરૂરી મંજૂરીઓ પ્રાપ્ત થયેલી પ્રવૃત્તિઓનું રક્ષણ થવું જોઈએ.હકીકતમાં, તેમાંના ઘણા ૨૭ જાન્યુઆરી ૧૯૯૪ પહેલાં ઉત્પાદન શરૂ કરવાનું પણ સામેલ કરશે.સ્પષ્ટીકરણાત્મક નોંધમાં જણાવવામાં આવ્યું હતું કે જ્યાં ઉત્પાદન હજુ શરૂ થયું નથી, ત્યાં આઇ. એ. એ. ને જાણ કરવી પડશે.છૂટના દાયરામાં આવવા

માટે, આ અદાલત સમક્ષ દર્શાવવાનો બોજ ઉદ્યોગ પર છે કે તેમણે સ્પષ્ટીકરણ નોંધની કલમ ૮માં દર્શાવેલી શરતોને પૂર્ણ કરી છે.ઈઆઈએ (ઈઆઈએ) સૂચના ૧૯૯૪ એ સાવચેતીના સિદ્ધાંતના અમલીકરણને અસરકારક બનાવવા માટે એક મહત્વપૂર્ણ સાધન છે.આ બોજ પ્રોજેક્ટના પ્રસ્તાવક પર પડે છે જે પર્યાવરણની સ્થિતિમાં ફેરફાર કરવા માંગે છે અથવા પર્યાવરણ પર અસર કરવા માંગે છે તે દર્શાવવા માટે કે જે શરતો પર મુક્તિ આપવામાં આવી છે તે પૂર્ણ થઈ છે.મુક્તિનો અર્થ તેની સાદી શરતો અનુસાર તેના કડક અર્થમાં થવો જોઈએ.કોર્ટ સમક્ષ ત્રણમાંથી કોઈ પણ ઉદ્યોગે કાયદાની જોગવાઈઓ હેઠળ મેળવવાની "રાજ્ય સરકાર તરફથી સંબંધિત મંજૂરીઓ" શું હતી તેની સંપૂર્ણ સૂચિ રજૂ કરી નથી.

૨૯. આ પૃષ્ઠભૂમિ સાથે, હવે આપણે વ્યક્તિગત રીતે મૂલ્યાંકન કરીશું કે શું સંબંધિત ઉદ્યોગો સ્પષ્ટીકરણ નોંધની કલમ ૮ દ્વારા આપવામાં આવેલી મુક્તિ માટે લાયક છે કે કેમ.

૩૦. એલેમ્બિક ફાર્માસ્યુટિકલ્સ લિમિટેડ

(i) દર્શક પ્રાઇવેટ લિમિટેડ (એપીઆઇ–I)

રેકોર્ડ પર ઉત્પાદિત સામગ્રી સૂચવે છે કે ૧૭ જુલાઈ ૧૯૯૨ના રોજ જી. પી. સી. બી. એ એક ઔદ્યોગિક એકમ સ્થાપિત કરવા અને બે ફાર્માસ્યુટિકલ ઉત્પાદનોના ઉત્પાદન માટે એન. ઓ. સી. જારી કરી હતી.જો કે, વધારાની વસ્તુઓના ઉત્પાદન માટે એન. ઓ. સી. માત્ર ૧૧ જૂન ૧૯૯૭ના રોજ ૨૭ જાન્યુઆરી

૧૯૯૪ના ઇ. આઇ. એ. જાહેરનામાને પગલે જારી કરવામાં આવી હતી.જી. પી. સી. બી. દ્વારા ૧૭ જુલાઈ ૧૯૯૨ના રોજ બહાર પાડવામાં આવેલ એન. ઓ. સી. સ્પષ્ટપણે જણાવે છેઃ

“અમે તમને જણાવવા માંગીએ છીએ કે આ ઔદ્યોગિક પ્લાન્ટ માટે સૂચિત સ્થાન અમને સ્વીકાર્ય છે, જો કે તમે પર્યાવરણીય **પ્રદૂષણના નિવારણ અને નિયંત્રણ માટે નીચેના પગલાંનો અમલ કરશોઃ_**

જોખમી કચરાના વ્યવસ્થાપન અને સંચાલન માટે પૂરતી વ્યવસ્થા કરવામાં આવશેઃ

મહત્વપૂર્ણ નોંધ

અરજદાર/ઉદ્યોગસાહસિકએ ઉત્પાદન **શરૂ કરતા પહેલા બોર્ડ પાસેથી નીચેની બાબતો મેળવવી જરૂરી રહેશેઃ**

(અ) જળ (પ્રદૂષણ નિવારણ અને નિયંત્રણ) અધિનિયમ, ૧૯૭૪ હેઠળ સંમતિ.

(બી) હવા (પ્રદૂષણ નિવારણ અને નિયંત્રણ) અધિનિયમ ૧૯૮૧ હેઠળ સંમતિ.

(સી) પર્યાવરણ (સંરક્ષણ) અધિનિયમ ૧૯૮૬ હેઠળ જોખમી કચરો (વ્યવસ્થાપન અને સંચાલન) નિયમો ૧૯૮૯ હેઠળ અધિકૃતતા."

(ભાર આપવામાં આવ્યો છે)

જી. પી. સી. બી. એ ઔદ્યોગિક એકમની સ્થાપના માટે એન. ઓ. સી. આપતી વખતે પ્રોજેક્ટના પ્રસ્તાવકને પર્યાવરણીય પ્રદૂષણના નિવારણ અને નિયંત્રણ માટે કેટલાક પગલાં લેવાની જરૂર હતી, જેમાં ટ્રીટમેન્ટ પ્લાન્ટ્સની સ્થાપના, નિર્ધારિત મર્યાદામાં કચરાનો નિકાલ અને ઔદ્યોગિક એકમની આસપાસ ગ્રીન બેલ્ટનું નિર્માણ સામેલ છે."મહત્વપૂર્ણ નોંધ" હેઠળનો એક મુદ્દો જણાવે છે કે પ્રોજેક્ટના પ્રસ્તાવકએ ઉત્પાદન શરૂ કરતા પહેલા "બોર્ડ પાસેથી" હવા અધિનિયમ, જળ અધિનિયમ અને જોખમી કચરાના નિયમો હેઠળ જરૂરી સંમતિઓ અને અધિકૃતતાઓ મેળવવી પડશે.એન. ઓ. સી. માં વપરાયેલી ભાષા એ સ્પષ્ટ કરે છે કે વિવિધ પર્યાવરણ સંબંધિત કાયદાઓ હેઠળ સંમતિ અને અધિકૃતતા મેળવવી એ ફરજિયાત પૂર્વ શરત હતી, માત્ર ડિરેક્ટરી નહીં.વર્તમાન કેસમાં, હવાઈ અધિનિયમ હેઠળ અધિકૃતતા માત્ર ૨૯ મે ૧૯૯૭ અને ૩૧ માર્ચ ૧૯૯૯ના રોજ જારી કરવામાં આવી હતી.જળ અધિનિયમ હેઠળ અધિકૃતતા ૧૧ ઓક્ટોબર ૧૯૯૯ના રોજ જારી કરવામાં આવી હતી.સ્પષ્ટીકરણ નોંધની કલમ ૮ જણાવે છે કે મુક્તિ લાગુ કરવા માટે, અનુસૂચિ–૧ માં સૂચિબદ્ધ પ્રોજેક્ટ્સ માટે રાજ્ય પ્રદૂષણ નિયંત્રણ બોર્ડ પાસેથી એન. ઓ. સી. સહિત રાજ્ય સરકાર પાસેથી તમામ સંબંધિત મંજૂરીઓ મેળવવી જરૂરી હતી.દર્શક પ્રાઇવેટ લિમિટેડ દ્વારા રેકોર્ડ પર રજૂ કરાયેલા પુરાવા સૂચવે છે કે તેની પાસે ઇઆઇએ જાહેરનામા ૧૯૯૪ પહેલા વાયુ અધિનિયમ, જળ અધિનિયમ અને જોખમી કચરાના નિયમો હેઠળ જરૂરી સંમતિઓ અને અધિકૃતતાઓ નહોતી.ઘણી સંમતિઓ અને પરવાનગીઓ ૧૯૯૪ના ઈ. આઈ. એ. જાહેરનામા પહેલા નહીં

પણ પછીથી મેળવવામાં આવી હતી.તદનુસાર, દર્શક પ્રાઇવેટ લિમિટેડ (એપીઆઇ) નું ઉત્પાદન એકમ –I) ૧૯૯૪ના ઇ. આઇ. એ. જાહેરનામાની સ્પષ્ટીકરણાત્મક નોંધની કલમ ૮ હેઠળ મુક્તિ હેઠળ આવરી લેવામાં આવી નથી.

((૨) <u>નિરાયુ પ્રાઇવેટ લિમિટેડ (એપીઆઇ–II)</u>

૧૨ જુલાઈ ૧૯૮૪ના રોજ એપીઆઇ–II ને કારખાનાનું લાઇસન્સ આપવામાં આવ્યું હતું. ૨૪ મે ૧૯૮૫ના રોજ જી. પી. સી. બી. એ જળ અધિનિયમ હેઠળ જળ સંમતિ આદેશ જારી કર્યો હતો. આ માત્ર એનેસ્થેટિક ઈથરના ઉત્પાદન માટે જ માન્ય હતું.જી. પી. સી. બી. એ ૯ ઓક્ટોબર ૧૯૯૧ના રોજ સી. આઈ. એમ. સી. ક્લોરાઇડ અને ક્લોક્સાસિલિન સોડિયમના ઉત્પાદન માટે સ્થળ મંજૂરી પ્રમાણપત્ર બહાર પાડ્યું હતું.ઔદ્યોગિક એકમ સ્થાપિત કરવા અને ઉત્પાદનોના ઉત્પાદન માટે ૧૨ મે, ૧૯૯૩ના રોજ અને વિસ્તરણ માટે ૪ ડિસેમ્બર, ૧૯૯૫ના રોજ એન. ઓ. સી. બહાર પાડવામાં આવી હતી.એ નોંધવું સુસંગત છે કે જી. પી. સી. બી. દ્વારા નિરાયુ પ્રાઇવેટ લિમિટેડ (એ. પી. આઈ.–II) ને ૧૨ મે ૧૯૯૩ના રોજ બહાર પાડવામાં આવેલ એન. ઓ. સી. બરાબર એ જ રીતે લખવામાં આવ્યું છે જે રીતે ૧૭ જુલાઈ ૧૯૯૨ના રોજ દર્શક પ્રાઇવેટ લિમિટેડ (એ. પી. આઈ.–II) ને બહાર પાડવામાં આવેલ એન. ઓ. સી. માં લખવામાં આવ્યું હતું.I).નિરાયુ પ્રાઇવેટ લિમિટેડ (એપીઆઇ–II) ને ૧૨ મે ૧૯૯૩ના રોજ બહાર પાડવામાં આવેલ NOC એ પણ આદેશ આપે છે કે પ્રોજેક્ટના

પ્રસ્તાવકને ઉત્પાદન શરૂ કરતા પહેલા "બોર્ડ પાસેથી" હવા અધિનિયમ, જળ અધિનિયમ અને જોખમી કચરાના નિયમો હેઠળ જરૂરી સંમતિ અને અધિકૃતતાઓ મેળવવાની જરૂર પડશે. નિરાયુ પ્રાઇવેટ લિમિટેડ (એપીઆઇ–II) ના કિસ્સામાં, જોખમી કચરાના નિયમો હેઠળ અધિકૃતતા ૧ સપ્ટેમ્બર ૧૯૯૩ના રોજ જારી કરવામાં આવી હતી.જળ અધિનિયમ હેઠળ એપીઆઇ–II ચલાવવાની સંમતિ ૧૨ નવેમ્બર ૧૯૯૯ના રોજ જારી કરવામાં આવી હતી.જી. પી. સી. બી. એ ૧૪ ડિસેમ્બર ૨૦૧૦ના રોજ એપીઆઇ–II ચલાવવા માટે એકીકૃત સંમતિ અને અધિકૃતતા જારી કરી હતી.ઉપરના વર્ણનમાંથી જે નિરાયુ પ્રાઇવેટ લિમિટેડ દ્વારા કરવામાં આવેલી જાહેરાતો પર આધારિત છે, તે સ્પષ્ટ છે કે ૧૯૯૪ના ઇઆઇએ જાહેરનામા પહેલા તમામ સંમતિઓ અને પરવાનગીઓ મેળવવામાં આવી ન હતી.તદનુસાર, નિરાયુ પ્રાઇવેટ લિમિટેડ (એપીઆઇ–II) નું ઉત્પાદન એકમ ૧૯૯૪ના ઇઆઇએ જાહેરનામાની સ્પષ્ટીકરણાત્મક નોંધની કલમ ૮ હેઠળ મુક્તિ હેઠળ આવરી લેવામાં આવ્યું નથી.

૩૧. યુનાઇટેડ ફોસ્ફરસ લિમિટેડ

૩૧ જાન્યુઆરી ૧૯૯૨ના રોજ ગુજરાત ઔદ્યોગિક વિકાસ નિગમે અપીલકર્તાને તેના એકમની સ્થાપના અને સંચાલન માટે જમીન આપી હતી.૯ માર્ચ ૧૯૯૨ અને ૩ ઓક્ટોબર ૧૯૯૨ના રોજ, જી. પી. સી. બી. એ એકમના સંચાલન માટે એન. ઓ. સી. બહાર પાડ્યું હતું.આ એકમએ ૧૯૯૩માં ઉત્પાદન શરૂ કર્યું હતું.એ નોંધવું સુસંગત છે કે ૩ ઓક્ટોબર, ૧૯૯૩ના રોજ એન. ઓ. સી. એ એ પણ આદેશ આપ્યો છે કે પ્રોજેક્ટના પ્રસ્તાવકએ ઉત્પાદન શરૂ કરતા પહેલા વાયુ

અધિનિયમ, જળ અધિનિયમ અને જોખમી કચરાના નિયમો હેઠળ જરૂરી સંમતિઓ અને અધિકૃતતાઓ જી. પી. સી. બી. પાસેથી મેળવવી જરૂરી રહેશે.યુનાઇટેડ ફોસ્ફરસ લિમિટેડે તે તારીખો જાહેર કરી નથી કે જેના પર તેને સંબંધિત પર્યાવરણીય કાયદા હેઠળ અધિકૃતતા મળી છે.તેણે એક એકીકૃત સંમતિ અને અધિકૃતતા રેકોર્ડ પર મૂકી છે જે ૨૭ ઓગસ્ટ ૨૦૦૯ના રોજ એર એક્ટ, વોટર એક્ટ અને

હેઝાર્ડસ વેસ્ટ (મેનેજમેન્ટ, હેન્ડલિંગ એન્ડ ટ્રાન્સ બાઉન્ડ્રી મૂવમેન્ટ) રૂલ્સ ૨૦૦૮ હેઠળ જારી કરવામાં આવી હતી.જે ખુલાસા કરવામાં આવ્યા છે તે સ્પષ્ટ રીતે અપૂર્ણ છે.ઈ. આઇ. એ. જાહેરનામું ૧૯૯૪ પહેલાં જી. પી. સી. બી. પાસેથી એન. ઓ. સી. સહિત રાજ્ય સરકાર પાસેથી તમામ સંબંધિત મંજૂરીઓ મેળવવામાં આવી હતી તે દર્શાવવા માટે કોઈ સામગ્રી રજૂ કરવામાં આવી નથી.તદનુસાર, તેમને ૧૯૯૪ના ઈ. આઇ. એ. જાહેરનામાની સ્પષ્ટીકરણાત્મક નોંધની કલમ ૮ હેઠળ છૂટનો લાભ આપી શકાતો નથી.

<u>૩૨. અનન્ય રસાયણો મર્યાદિત</u>

રેકોર્ડ પર ઉત્પાદિત સામગ્રી સૂચવે છે કે જી. પી. સી. બી. એ ૧૪ ઓગસ્ટ ૧૯૯૫ના રોજ ઉત્પાદન એકમ સ્થાપિત કરવા અને ચલાવવા માટે એન. ઓ. સી. જારી કરી હતી.સંબંધિત પરવાનગીઓ, સંમતિઓ અને અધિકૃતતાની યાદી દર્શાવતા કોષ્ટક પરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે તમામ મંજૂરીઓ ઇઆઇએ જાહેરનામું ૧૯૯૪ જારી થયા પછી પ્રાપ્ત થઈ હતી.સ્પષ્ટપણે, યુનિક કેમિકલ્સ લિમિટેડ

૧૯૯૪ના ઈ. આઈ. એ. જાહેરનામાની સ્પષ્ટીકરણાત્મક નોંધની કલમ ૮માં સમાવિષ્ટ મુક્તિનો લાભ મેળવવા માટે હકદાર નથી.

૩૩. ઉદ્યોગો દ્વારા રેકોર્ડ પર મૂકવામાં આવેલી સામગ્રી પરથી એ સ્પષ્ટ થાય છે કે જી. પી. સી. બી. પાસેથી સમયસર સંમતિ અને અધિકૃતતા મેળવવાના સંદર્ભમાં ત્રણેય ઉદ્યોગો દ્વારા જવાબદારીનો સંપૂર્ણ ત્યાગ કરવામાં આવ્યો છે. રાજ્ય પ્રદૂષણ નિયંત્રણ બોર્ડ પાસેથી સંબંધિત મંજૂરીઓ અને સંમતિઓ મેળવવા અને ૧૯૯૪ના ઈ. આઈ. એ. જાહેરનામા હેઠળ નિર્ધારિત પ્રક્રિયા અનુસાર પર્યાવરણીય મંજૂરી મેળવવા વચ્ચે તફાવત છે.રાજ્ય પ્રદૂષણ નિયંત્રણ બોર્ડ દ્વારા બહાર પાડવામાં આવેલ સંમતિ આદેશ ઉદ્યોગને નિર્ધારિત ઉત્સર્જન ધોરણોમાં કામ કરવાની મંજૂરી આપે છે.જો કે, સંમતિ આદેશો સામાજિક ખર્ચ અને પર્યાવરણ અને તેની આસપાસના વિસ્તારો પર ઔદ્યોગિક પ્રવૃત્તિ હાથ ધરવાની અસરને ધ્યાનમાં લેતા નથી.ઔદ્યોગિક પ્રવૃત્તિના પર્યાવરણીય પ્રભાવનું સર્વગ્રાહી વિશ્લેષણ માત્ર ત્યારે જ ગણવામાં આવે છે જ્યારે ૧૯૯૪ના ઈઆઈએ જાહેરનામામાં સૂચિબદ્ધ તમામ પગલાંઓનું પાલન કરવામાં આવે.જાહેર સુનાવણી, તપાસ, વ્યાપ અને મૂલ્યાંકન જેવી ચોક્કસ જરૂરિયાતો નક્કી કરવાનો હેતુ વિચારશીલ નિર્ણયોને પ્રોત્સાહન આપવાનો અને પર્યાવરણીય ચિંતાઓનું રક્ષણ કરવાનો છે.ઈસી મેળવવા માટે ૧૯૯૪ના ઈઆઈએ જાહેરનામામાં સૂચિબદ્ધ વિગતવાર પ્રક્રિયા કોઈપણ ઔદ્યોગિક પ્રવૃત્તિની પ્રતિકૂળ પર્યાવરણીય અસરને ઘટાડવા અને પર્યાવરણની ગુણવત્તામાં સુધારો કરવાની

મંજૂરી આપે છે.વિકાસ તરફ પર્યાવરણીય રીતે તર્કસંગત દ્રષ્ટિકોણ અપનાવવો જોઈએ.ઔદ્યોગિક પ્રવૃત્તિના સામાજિક અને પર્યાવરણીય પ્રભાવોને ધ્યાનમાં રાખીને, પર્યાવરણના પાલનને વિકાસમાં અવરોધ તરીકે નહીં પરંતુ ટકાઉ વિકાસ અને આંતર–પેઢી સમાનતા હાંસલ કરવાના પગલા તરીકે જોવું જોઈએ.

૩૪. તેથી અમે એવા નિષ્કર્ષ પર પહોંચ્યા છીએ કે ત્રણમાંથી કોઈ પણ ઉદ્યોગ ૧૯૯૪ના ઈ. આઈ. એ. જાહેરનામાની સ્પષ્ટીકરણાત્મક નોંધની કલમ ૮માં સમાવિષ્ટ મુક્તિનો લાભ મેળવવા માટે હકદાર નથી.૩૫.હવે જે મુદ્દો અદાલતને ચિંતાતુર બનાવવો જોઈએ તે એ છે કે ત્રણ ઉદ્યોગો ૧૪ મે ૨૦૦૩ સુધી એલેમ્બિક ફાર્માસ્યુટિકલ્સ લિમિટેડના કિસ્સામાં, ૧૭ જુલાઈ ૨૦૦૩ સુધી યુનાઈટેડ ફોસ્ફરસ લિમિટેડના કિસ્સામાં અને ૨૩ ડિસેમ્બર ૨૦૦૨ સુધી યુનિક કેમિકલ્સ લિમિટેડના કિસ્સામાં તેમના ઈસી મેળવવામાં નિષ્ફળ રહ્યા હોવાથી તેનું પરિણામ આવશે.માન્ય ઈસી વિના ત્રણેય ઉદ્યોગોના કારખાનાઓની કામગીરીથી તેઓ જ્યાં સ્થિત છે તે વિસ્તારમાં પર્યાવરણ, ઈકોલોજી અને જૈવવિવિધતા પર પ્રતિકૂળ અસર પડી હોત.કેન્દ્રીય પ્રદૂષણ નિયંત્રણ બોર્ડ દ્વારા ૨૦૦૯–૨૦૧૦ માટે બહાર પાડવામાં આવેલ વ્યાપક પર્યાવરણીય પ્રદૂષણ સૂચકાંક ૨૪ અહેવાલ સમગ્ર દેશમાં ૮૮ સ્થળોએ પર્યાવરણીય ગુણવત્તાનું વર્ણન કરે છે.ગુજરાત રાજ્યમાં અંકલેશ્વર, જ્યાં ત્રણ ઉદ્યોગો આવેલા છે, ત્યાં પ્રદૂષણનું ગંભીર સ્તર જોવા મળ્યું હતું.૨૦૧૧ માટે CEPI ના વચગાળાના મૂલ્યાંકનમાં, અહેવાલ અંકલેશ્વર વિસ્તારમાં પ્રદૂષણના ૨૬ જેટલા સમાન

નિર્ણાયક આંકડા સૂચવે છે.૨૦૧૩–૨૭ અને ૨૦૧૮–૨૮ માટે CEPI સ્કોર પણ નોંધપાત્ર રીતે ઊંચા હતા.આ એક સંકેત છે કે ઔદ્યોગિક એકમો અનિયંત્રિત રીતે અને કાયદાનું ઉલ્લંઘન કરીને કામ કરી રહ્યા છે.ઔદ્યોગિક એકમોની કામગીરીને કારણે થતા કેટલાક પર્યાવરણીય નુકસાનની ભરપાઈ થઈ શકશે નહીં.જો કે, શક્ય હોય ત્યાં સુધી પર્યાવરણની સુરક્ષા અને સંરક્ષણ માટે પગલાં લઈને કેટલાક નુકસાનને સુધારી શકાય છે.

૩૬. ત્રણેય ઉદ્યોગો દ્વારા પર્યાવરણને થયેલા નુકસાનની ચોક્કસ હદ વ્યક્તિગત રીતે નક્કી કરવી શક્ય ન હોવા છતાં, વળતરના યોગ્ય માપદંડ નક્કી કરવા માટે કેટલાંક સંજોગો કોર્ટ સાથે તોલવું આવશ્યક છે.પ્રથમ, તે વિવાદમાં નથી કે ત્રણેય ઉદ્યોગોએ ઇ. સી. મેળવ્યા હતા, જોકે આ ૧૯૯૪ની ઇ. આઇ. એ. સૂચના અને ઉત્પાદનની શરૂઆતના ઘણા વર્ષો પછી થયું હતું.બીજું, ઇસીની મંજૂરી પછી ત્રણેય ઉદ્યોગોના ઉત્પાદન એકમોએ પણ સમયાંતરે ક્ષમતા વધારવા માટે ઇસી મેળવ્યા છે.ત્રીજું, એમઓઇએફએ ૫ નવેમ્બર ૧૯૯૮ના રોજ એક પરિપત્ર બહાર પાડ્યો હતો જેમાં ઇસી માટે અરજીઓ ૩૧ માર્ચ ૧૯૯૯ સુધીમાં દાખલ કરવાની મંજૂરી આપવામાં આવી હતી, જે બાદમાં ૩૦ જૂન ૨૦૦૧ સુધી લંબાવવામાં આવી હતી.૧૪ મે ૨૦૦૨ના રોજ, રોકાણને અનુરૂપ થાપણને આધિન સમયમર્યાદા ૩૧ માર્ચ ૨૦૦૩ સુધી લંબાવવામાં આવી હતી.એમઓઇએફ દ્વારા ઇસી મેળવવા માટે સમય વધારવા માટે બહાર પાડવામાં આવેલા પરિપત્રો ગોવા ફાઉન્ડેશન (I) વિરુદ્ધ યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા ૨૯માં

આ અદાલતના ધ્યાનમાં આવ્યા હતા.ચોથું, જોકે કેસની હકીકતોના સંદર્ભમાં, લાફાર્જ ઉમિયમ માઇનિંગ પ્રાઇવેટ લિમિટેડ વિરુદ્ધ યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા ૩૦ ("લાફાર્જ") માં આ અદાલતે મેઘાલય રાજ્યમાં ચૂનાના પથ્થરની ખાણકામ યોજનાઓના સંદર્ભમાં કાર્યોત્તર મંજૂરી આપવાના નિર્ણયને સમર્થન આપ્યું છે.લાફાર્જમાં, કોર્ટે એ પ્રશ્નનો સામનો કર્યો હતો કે શું પ્રોજેક્ટના પ્રસ્તાવક દ્વારા જમીનની પ્રકૃતિના કથિત દમન દ્વારા એક્ષ પોસ્ટ ફેક્ટો એટલે કે પુર્વવર્તી અસરથી મંજૂરીઓ દૂષિત થઈ છે અને મંજૂરીઓ આપતી વખતે એમઓઇએફ દ્વારા બુદ્ધિનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો નથી કે કેમ.એક્ષ પોસ્ટ ફેક્ટો એટલે કે પુર્વવર્તી અસરથી મંજૂરીઓને સમર્થન આપતી વખતે, કોર્ટે એવું માન્યું હતું કે મૂળ આદિવાસીઓ નિર્ણય લેવાની પ્રક્રિયામાં સામેલ હતા અને એમ. ઓ. ઈ. એફ. એ પ્રોજેક્ટની પર્યાવરણીય અસર અંગેના અહેવાલો દ્વારા પોતાને આશ્વાસન આપવા માટે યોગ્ય ખંતપૂર્વકનો અભિગમ અપનાવ્યો હતો.મુખ્ય ન્યાયાધીશ એસ. એચ. કાપડિયાએ ત્રણ ન્યાયાધીશોની બેન્ચ વતી બોલતા નિરીક્ષણ કર્યું:

> "૧૧૯. હવે **સમય આવી ગયો છે કે આપણે યોગ્યતા સમીક્ષાથી વિરોધાભાસી ન્યાયિક સમીક્ષાની પ્રક્રિયાના ભાગરૂપે પર્યાવરણ સંબંધિત બાબતોમાં બંધારણીય "પ્રમાણસરતાના સિદ્ધાંત" ને લાગુ કરીએ.એવું ન કહી શકાય કે પર્યાવરણ અને તેના કુદરતી સંસાધનોનો ઉપયોગ એવી રીતે થવો જોઈએ કે જે ટકાઉ વિકાસ અને પેઢીઓ વચ્ચેની સમાનતાના સિદ્ધાંતો સાથે સુસંગત હોય, પરંતુ આ ઇક્વિટીનું સંતુલન નીતિ**

પસંદગીઓમાં પરિણમી શકે છે.આ સંજોગોમાં, અપવાદોને બાદ કરતાં, કુદરતી સંસાધનોના ઉપયોગને લગતા નિર્ણયોની ન્યાયિક સમીક્ષાના સારી રીતે માન્યતા પ્રાપ્ત સિદ્ધાંતોના આધારે ચકાસણી કરવી પડશે.શું તમામ સંબંધિત પરિબળોને ધ્યાનમાં લેવામાં આવ્યા છે?શું કોઈ બાહ્ય પરિબળોએ નિર્ણયને પ્રભાવિત કર્યો છે?શું નિર્ણય કાયદાની અંતર્ગત (જો કોઈ હોય તો) કાયદાકીય નીતિ અનુસાર છે જે ક્ષેત્રને સંચાલિત કરે છે?શું નિર્ણય એ અર્થમાં ટકાઉ વિકાસના સિદ્ધાંતો સાથે સુસંગત છે કે જેમાં નિર્ણય લેનારે ઉપરોક્ત સિદ્ધાંતને ધ્યાનમાં લીધો છે અને સંબંધિત વિચારણાઓના આધારે સંતુલિત નિર્ણય પર પહોંચ્યા છે?આમ, કોર્ટે નિર્ણય લેવાની પ્રક્રિયાની સમીક્ષા કરવી જોઈએ જેથી એમ. ઓ. ઈ. એફ. નો નિર્ણય વાજબી અને સંપૂર્ણ રીતે માહિતગાર હોય, સાચા સિદ્ધાંતો પર આધારિત હોય અને કોઈપણ પૂર્વગ્રહ અથવા સંયમથી મુક્ત હોય.એકવાર આ સુનિશ્ચિત થઈ જાય, પછી નિર્ણય લેનારની તરફેણમાં "પ્રશંસાના માર્જિન" નો સિદ્ધાંત ઇન્ટોપ્લેમાં આવશે."

(ભાર આપવામાં આવ્યો છે)

૩૭. લાફાર્જમાં નિર્ણયને સમર્થન આપ્યા પછી, ઇલેક્ટ્રોથર્મ **(ઇન્ડિયા)** લિમિટેડ વિરુદ્ધ પટેલ વિપુલકુમાર રામજિભાઈ કેસમાં આ અદાલતના ત્રણ વિદ્વાન ન્યાયાધીશોની **અન્ય ખંડપીઠે જાહેર સુનાવણી કર્યા વિના અપીલકર્તાને** વિસ્તરણ માટે આપવામાં આવેલ ચૂંટણી પંચ કાયદામાં માન્ય છે કે કેમ તે મુદ્દા

પર કાર્યવાહી કરી હતી.બેન્ચ વતી બોલતા ન્યાયમૂર્તિ ઉદય ઉમેશ લલિતે આ રીતે ચુકાદો આપ્યો હતોઃ

> "૧૯...જાહેર પરામર્શ/જાહેર સુનાવણીમાંથી મુક્તિ આપવાની અથવા તેને દૂર કરવાની નિર્ણય લેવાની પ્રક્રિયા, સાચા સિદ્ધાંતો પર આધારિત ન હતી અને તેથી નિર્ણય અમાન્ય અને અયોગ્ય હતો."

જાહેર સુનાવણી વિના ચૂંટણી પંચને મંજૂરી આપવાના પરિણામનો નિર્ણય કરતી વખતે અદાલતે અપીલકર્તાના એકમને બંધ કરવાનો નિર્દેશ આપ્યો ન હતો અને તેના બદલે આ રીતે ચુકાદો આપ્યો હતોઃ

"૨૦. તે જ સમયે, અમે એ હકીકતની અવગણના કરી શકતા નથી કે પર્યાવરણીય મંજૂરી તારીખ ૨૭–૧–૨૦૧૦ ને અનુસરીને, પ્રોજેક્ટનું વિસ્તરણ હાથ ધરવામાં આવ્યું છે અને CPCB દ્વારા ૭–૭–૨૦૧૪ પર દાખલ કરેલા સોગંદનામામાં અહેવાલ મુજબ, CPCB દ્વારા કરવામાં આવેલી મોટાભાગની ભલામણોનું પાલન કરવામાં આવે છે.અમારા વિચારમાં, જો જાહેર પરામર્શ/જાહેર સુનાવણીમાંથી મુક્તિ આપવાના નિર્ણયના તે ભાગને બાજુ પર મૂકી દેવામાં આવે અને આ બાબતને જાહેર પરામર્શ/જાહેર સુનાવણીને અસરકારક બનાવવા માટે સંબંધિત સત્તાવાળાઓ પાસે પરત મોકલી દેવામાં આવે તો ન્યાયના હિતમાં ઘટાડો થશે.જો કે, વિસ્તરણ હાથ ધરવામાં આવ્યું

હોવાથી અને ઉદ્યોગ કાર્યરત હોવાથી, અમે હાઈકોર્ટના નિર્દેશ મુજબ સમગ્ર પ્લાન્ટને બંધ કરવાનો આદેશ આપવો યોગ્ય માનતા નથી.જો જાહેર પરામર્શ/જાહેર સુનાવણી પ્રોજેક્ટના વિસ્તરણ સામે નકારાત્મક આદેશમાં પરિણમે છે, તો સત્તાવાળાઓ પર્યાવરણીય મંજૂરી તારીખ ૨૦-૨-૨૦૦૮ દ્વારા મંજૂરી આપવામાં આવી હતી તે સ્તર સુધી પ્રવૃત્તિઓને નિર્દેશન અને ઘટાડવાની ખાતરી કરશે.જો જાહેર પરામર્શ/જાહેર સુનાવણી પ્રોજેક્ટના વિસ્તરણની તરફેણમાં પ્રતિબિંબિત થાય છે, તો ૨૭-૧-૨૦૧૦ ની પર્યાવરણીય મંજૂરી સારી રહેશે અને સંપૂર્ણપણે કાર્યરત રહેશે.બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, આ લાંબા સમય સુધી જ્યારે વિસ્તરણ પહેલેથી જ હાથ ધરવામાં આવ્યું છે, ત્યારે આ કેસની વિશિષ્ટ હકીકતોમાં અને ન્યાયના હેતુઓને પહોંચી વળવા માટે, અમે જાહેર પરામર્શ/જાહેર સુનાવણીની જરૂરિયાતના સ્વરૂપને પૂર્વ-નિર્ણાયકથી **નિર્ણય પછીના સ્વરૂપમાં બદલવાનું યોગ્ય માનીએ છીએ.આજથી ત્રણ મહિનામાં સંબંધિત અધિકારીઓ દ્વારા જાહેર પરામર્શ/જાહેર સુનાવણીનું આયોજન કરવામાં આવશે."**

(ભાર આપવામાં આવ્યો છે)

૩૮. ઉપરોક્ત નિર્ણયોમાંથી બહાર આવેલા સિદ્ધાંતો દ્વારા માર્ગદર્શિત, આ અદાલતે એ હકીકતની નોંધ લીધી છે કે ૧૯૯૪ના ઈઆઈએ જાહેરનામા પછી ઘણા વર્ષો સુધી ત્રણ ઉદ્યોગો ઈસી વિના કાર્યરત રહ્યા હોવા છતાં, તેમાંથી

દરેકને પછીથી વર્તમાન ક્ષમતાઓના વિસ્તરણ માટે સુધારેલા ઈસી સહિત ઈસી પ્રાપ્ત થયા હતા.આ ઈસી ૧૪ મે ૨૦૦૩ (એલેમ્બિક ફાર્માસ્યુટિકલ્સ લિમિટેડના કિસ્સામાં), ૧૭ જુલાઈ ૨૦૦૩ (યુનાઈટેડ ફોસ્ફરસ લિમિટેડના કિસ્સામાં) અને ૨૩ ડિસેમ્બર ૨૦૦૨ (યુનિક કેમિકલ્સ લિમિટેડના કિસ્સામાં) થી કાર્યરત છે.વધુમાં, ત્રણેય એકમોએ માળખાગત રોકાણ કર્યું છે અને તેમના ઔદ્યોગિક એકમોમાં નોંધપાત્ર સંખ્યામાં કામદારોને રોજગારી આપી છે.

૩૯. આ પૃષ્ઠભૂમિમાં, આ અદાલતે એક સંતુલિત અભિગમ અપનાવવો જોઈએ જે ઉદ્યોગોને કામગીરી બંધ કરવાનો આદેશ આપ્યા વિના ભૂતકાળમાં પર્યાવરણીય મંજૂરી વિના કામ કરવા બદલ જવાબદાર ઠેરવે.ઈસીને રદ કરવા અને એકમોને બંધ કરવા માટે એનજીટીના નિર્દેશો પ્રમાણસરતાના સિદ્ધાંતને અનુરૂપ નથી.તે જ સમયે, કોર્ટ માન્ય ઈસી વિના કાર્યરત ત્રણેય ઉદ્યોગ એકમો દ્વારા થતા પર્યાવરણીય અધઃપતનથી અજાણ ન રહી શકે. ત્રણેય ઉદ્યોગોએ ઈ. સી. મેળવવાની કાયદેસર બંધનકર્તા વ્યવસ્થાને ટાળી છે. આવા પાલન ન થવાના કારણે તેઓ જવાબદારીમાંથી છટકી શકતા નથી.બંધનકર્તા કાનૂની શાસનની અવજ્ઞા માટે દંડ લાદવો આવશ્યક છે. ઉદ્યોગો દ્વારા કરવામાં આવેલા ઉલ્લંઘનને કાયદાકીય પરિણામોથી બાકાત રાખી શકાય નહીં.આ રકમનો ઉપયોગ પર્યાવરણની પુનઃસ્થાપના અને પુનઃસ્થાપનના હેતુ માટે થવો જોઈએ.તેના બદલે અને એન. જી. ટી. દ્વારા બહાર પાડવામાં આવેલા નિર્દેશોના સ્થાને અમારો મત છે કે ત્રણેય ઉદ્યોગોને ૧૦–૧૦ કરોડનું વળતર જમા

કરાવવાનો નિર્દેશ આપવો એ ન્યાયના હિતમાં હશે.આ રકમ જી. પી. સી. બી. પાસે જમા કરવામાં આવશે અને તેનો ઉપયોગ જે ઔદ્યોગિક ક્ષેત્રમાં ઉદ્યોગો કાર્યરત છે તે વિસ્તારમાં પર્યાવરણની ગુણવત્તા સુધારવા માટે પુનઃસ્થાપન અને ઉપચારાત્મક પગલાં માટે કરવામાં આવશે.જો કે અમે એવા નિષ્કર્ષ પર પહોંચ્યા છીએ કે સૂચવેલા કારણોસર, ઈસીને રદ કરવા અને ઉદ્યોગોને બંધ કરવાના નિર્દેશની જરૂર નહોતી, અમે સાવચેતીના સિદ્ધાંત અનુસાર પર્યાવરણની જાળવણીના એક પાસા તરીકે વળતર ચૂકવવાનો આદેશ જારી કર્યો છે.આ નિર્દેશો બંધારણની કલમ ૧૪૨ હેઠળ જારી કરવામાં આવ્યા છે.એલેમ્બિક ફાર્માસ્યુટિકલ્સ લિમિટેડ, યુનાઇટેડ ફોસ્ફરસ લિમિટેડ અને યુનિક કેમિકલ્સ લિમિટેડ આ ચુકાદાની પ્રમાણિત નકલ મળવાની તારીખથી ચાર મહિનાના સમયગાળામાં જી. પી. સી. બી. પાસે વળતરની રકમ જમા કરાવશે.આ થાપણ એનજીટી દ્વારા નિર્દેશિત રકમ ઉપરાંતની હશે. ઉપરોક્ત રકમ જમા કરવાને આધિન અને સૂચવેલા કારણોસર, અમે અપીલને મંજૂરી આપીએ છીએ અને ૮ જાન્યુઆરી, ૨૦૧૬ના રોજ એનજીટીના વિવાદિત ચુકાદાને રદ કરીએ છીએ, જ્યાં સુધી તેણે ઈસીને રદ કરવા અને ઉદ્યોગોને બંધ કરવા તેમજ ૧૭ મે, ૨૦૧૬ના રોજ સમીક્ષા હેઠળના આદેશનો નિર્દેશ આપ્યો હતો.બાકી અરજીઓ, જો કોઈ હોય તો, તેનો નિકાલ કરવામાં આવશે.

અપીલને મંજૂરી આપવામાં આવી છે

This judgment has been translated using AI Tool – SUVAS.

==========

<u>અસ્વીકરણ:</u> સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઇ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

<u>DISCLAIMER:</u> *The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.*